

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZIRLIYI

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNIVERSİTETİ

Fakultə : «Əmtəəşünaslıq»

Ixtisas : İstehlak mallarının ekspertizası və marketinqi

B U R A X I L I Ş İ Ş İ

***Mövzu:** Məişət sərınkeşlərinin çeşidi və keyfiyyəti*

***İşin rəhbəri:** dos. Nağıyev Z.M.*

***Tələbə:** Rəhimli Aygün İldırım*

***Bölmə:** azərbaycan*

***Qrup:**2322*

«Təsdiq edirəm»

Kafedra müdiri :**_____ **prof.Ə.P.HƏSƏNOV

B A K I 2015

PLAN

GİRİŞ	3
I. Əhalinin məişət şəraitinin yaxşılaşdırılmasında elektrik mallarının əhəmiyyəti	6
II. Məişət elektrik mallarının çeşidinin formalaşdırılmasına təsir edən amillər	12
III. Məişət təyinatlı elektrik malların keyfiyyətinə qoyulan istehlak tələbləri	22
IV. Məişət elektrik mallarının keyfiyyətinə nəzarət	26
V. Soyuducu agent və onun keyfiyyətinə qoyulan tələblər	30
VI. Ticarətə daxil olan məişət kondisionerlərinin çeşidinin xarakteristikası	33
VII. Məişət sərinqəşlərinin istehlak xassələrinin ekspertizası	40
NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR	45
ƏDƏBİYYAT	47

GİRİŞ

Elektrik malları qeyri-ərzaq malları içərisində sərbəst mal qrupunu təşkil edir. Bu qrup mallar öz daxilində məişət elektrik cihazları və təsərrüfat təyinatlı maşınlarını özündə cəmləşdirir ki, bunlar da elektrik enerjisindən istifadə edilir.

Məişətdə və təsərrüfatda elektrik cihazları və maşınlarından geniş istifadə olunma bilavasitə ölkənin elektrifikasişdırılması sahəsində qazanılan müvəffəqiyyətlə bağlıdır. Eyni zamanda ağır maşınqayırma, metallurgiya, kimyəvi, elektrotexniki və digər sənaye sahələrinin də burada rolu çox böyükdür.

Məişətin tam elektrifikasişdırılmasının çox böyük həlledici əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əvvəla, ev işlərinin mexanifikasişdırılmasına nail olunur, yeni üsullarla ev işlərinin görülməsinə şərait yaranır, eyni zamanda ev şəraitində görülmə işlərin səmərəliliyi iki dəfə çoxalır. Bu isə əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə olunmasına və zəhmətkeşlərin asudə vaxtının artırılmasına kömək edir. Bundan əlavə məişətdə ən müasir məişət cihazları və maşınlarından istifadə edilmə məişətin sanitar-gigiyenik vəziyyətini yaxşılaşdırır və şəhərlə kənd arasındakı bəzi fərqlərin aradan götürülməsinə kömək göstərir.

Məişət binalarının tam elektrifikasişdırılması məişət yaşayış tikililərinə kapital qoyuluşunun azaldılmasını, 3 növ enerji daşıyıcılarının, yəni elektrik enerjisi, qaz və isti su enerjilərinin ancaq elektrik enerjisi ilə əvəz edilməsinə kömək göstərir.

Məlumdur ki, məişətdə bəzi əl işlərinin görülməsinə az məhsuldarlığa malik olan çoxlu miqdarda əl əməyi sərf edilir. Məsələn, hesablamalara görə 4 nəfərdən ibarət olan bir ailənin məişət elektrik cihazları və maşınlarından istifadə etmədən ev işlərinin görülməsinə bir gündə 7-8 saat vaxt sərf etməli olur. Əgər bunu keçmiş dövrdə yaşayan əhali hesabına aid edib hesablasaq, bir ildə 120 mlrd saat vaxt itkisinin olduğunu görürük. Bu isə zəhmətkeşlərin büdcə vaxtının 16%, yaxud da asudə vaxtının 30% itkisi cəməkdir.

Təcrübələr göstərir ki, məişətdə ən çox vaxt yeməyin hazırlanmasına, paltarın yuyulmasına, ütülənməsinə və məişətin təmizlənməsinə vəə yır-yığış

olunmasına sərf edilir. Vaxtilə həm elektrik enerjisi və həm də məişət elektrik maşınları və cihazları istehsalına çox ciddi fikir verilirdi. Bütün bunlar isə məişətdə nisbətən ucuz qiymətli və daha da müasirləşdirilmiş elektrik cihazları və maşınlarının istifadə edilməsinə səbəb olurdu. Bu baxımdan da ev təsərrüfatında yenilşmələrin istiqaməti bilavasitə kommunal-məişət xidmətinin, ictimai iaşənin, yeyinti sənayesi və digər müəssisələrinin xidmət işlərinin yeniləşdirilməsi və genişləndirilməsinə çox ciddi fikir verilir.

Hazırda bu məsələlər respublikamızda öz əksini geniş sahədə tapır. Belə ki, keçmiş SSRI məkanında respublikamızda bir neçə zavodların nəzdində müxtəlif konstruksiyalarda qızdırıcı cihazlar istehsal edilirdi. Bu isə respublika əhalisinin tələbini ödəyə bilmirdi. Əhalinin bu qrup mallara olan tələbatı indi xarici ölkələrdən daxil olan mallar hesabına ödənilir.

Məişət elektrik cihazları və maşınlarının texniki səviyyəsinin, tipləşdirilməsinin, unifikasiya edilməsinin, standartlaşdırılmasının yüksəldilməsi bilavasitə layihə-konstruksiya və elmi-tədqiqat işlərinin səviyyəsinin yaxşılaşdırılması məsələləri ilə sıx surətdə bağlıdır.

Bu baxımdan məişət elektrik cihazları və maşınlarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və çeşidinin genişləndirilməsinin əsas istiqamətlərini mütəxəssislər bu cihazların unifikasiya və tipləşdirilməsində; avtomatik idarəetmə sistemlərinin tətbiq edilməsində, o cümlədən elektron idarəetmə sisteminin tətbiqində; etibarlılığının, təhlükəsizliyinin, estetik tərtibatının yaxşılaşdırılmasında; yeni növ universal xarakterli cihaz və maşınların hazırlanmasında; termotənzimləyicili, o cümlədən avtomatik idarəedicilə qızdırıcı cihazlar istehsalının mənimsənilməsinə keçilmədə; döşəməüstü tipli elektrik plitələrinin, su qızdırıcılarının, avtomatik qabyuyan cihazların və s. kimi cihazlar və maşınların istehsalına keçilmədə; onların iqtisadi cəhətdən səmərəli olmasında; elektrik cihazları və maşınlarının işləməsi zamanı səs-küyün azaldılmasında və s. kimi problemlərin həllində görürlər.

Keçmiş SSRI məkanında sənaye və kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumittifaq ali təsnifləşdirmə qruplaşdırılması təsdiq edilmişdir və indi də bu sistemdən istifadə olunur. Bu təsnifləşdirmə əsasında onluq təsnifləşdirmə və kodlaşdırma sistemi müəyyənləşdirilmişdir. Bu baxımdan hər bir növ məmulat təsnifləşdirici üzrə 9 rəqəmli qaydada kodlaşdırılır. Bunlardan birinci 2 rəqəm məmulatın sinfini göstərir (yəni sənaye, yaxud da kənd təsərrüfatı məhsulu olduğunu), III rəqəm onun yarımşinfini, IV rəqəm qrupunu, V rəqəm yarımqrupunu, VI rəqəm növünü göstərir. Axırncı 3 rəqəm isə məmulatın bir növ daxilində kodlaşdırılmasını göstərir.

Bəzən elektrik mallarının çeşidinin nəzərdən keçirilməsi zamanı və keyfiyyətinin formalaşdırılması məsələlərinin təhlilində onları bəzi əlamətlərinə görə də qruplaşdırırlar. Məsələn, enerji növünə görə, yəni onların əmələ gətirdiyi enerjiyə görə işıqlandırıcı, qızdırıcı, mexanikləşdirici, kombinələşdirici cihaz və maşınları da ayırırlar.

I. ƏHALİNİN MƏİŞƏT ŞƏRAİTİNİN YAXŞILAŞDIRILMASINDA ELEKTRİK MALLARININ ƏHƏMIYYƏTİ

Respublikamızda iqtisadiyyatın sürəti inkişafı öz növbəsində istehlak malları istehsalının və keyfiyyətinin durmadan yüksəldilməsinə geniş imkanlar açır. Respublikamızda ümumi daxili məhsulun artım tempi Azərbaycanda dünyada ən qabaqcıl ölkələri sırasında durduğuna sübutdur. Istehlak malları istehsalının və keyfiyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi dövlətimizin siyasi və iqtisadi potensialının tərkib hissəsidir.

Əhalinin maddi həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə yanaşı istehlak mallarına, o cümlədən məişət elektrik mallarına olan tələbatın ödənilməsinə də ciddi fikir verilir. Istehlakçılar elə növ məişət elektrik maşınları və cihazları almaq istəyirlər ki, bunlar rahat olsun, ev işlərinin yüngülləşdirilməsində səmərəli olsun, yüngül, texniki səviyyəli, estetik tələblərə cavab verən, etibarlı işləyən, daha çox enerji tələb etməyən, təhlükəsiz və uzunömürlü olsun.

Son dövrlərdə dünya ölkələrinin elektrotexnika sənayesində, məişət elektrik maşınları və cihazlarının istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrdə elmin və texnikanın son nailiyyətlərindən istifadə edilərək ən yeni elektrik məişət malları istehsal edilir.

Bir vaxtlar arzu olunan əllə mexaniki qaydada paltar yuyan maşınların avtomatik idarə olunan, kompüterli paltaryuyan maşınların istehsalı çoxfunksiyalı mətbəx elektrik maşını və cihazların istehsalı, çoxkəmerli soyuducuların istehsalı, ən müasir qızdırıcı cihazlar istehsalı və digərləri istehlakçılara təklif olunmaqdadır.

Hazırda məişət elektrik mallarının keyfiyyətinin və çeşid quruluşunun yaxşılaşdırılmasında yeni mərhələ baş verib. Bu dəyişikliklər bir tərəfdən elektrik məişət cihazları və maşınlarının müxtəlif istehlak xassələrinə malik olması ilə, digər tərəfdən isə hər bir növ məmulatın özünəməxsus istehlak xassələrinə malik olması ilə bağlıdır.

Habelə, bir müəssisənin istehsal etdiyi eyni tip cihazın digər müəssisənin istehsal etdiyi eyni tip məhsulun keyfiyyətinin fərqləndirilməsi də ciddi problemlərə səbəb olur ki, görək bunun hansı məişət üçün daha səmərəlidir. Bunun üçün keyfiyyət strukturunun təhlili, məmulatın sınaqdan keçirilməsi, yeni metodlardan istifadə etməklə cihazların işləmə keyfiyyətinin yoxlanması və s. kimi işlərin görülməsi tələb olunur.

Məişət elektrik malları bilavasitə elektrik enerjisi ilə işlədiyinə görə ilbəlil elektrik enerji istehsalının artırılması tələb olunur. Bu baxımdan respublikamız müstəqilliyə qədəm qoyduğu gündən ölkədə elektrik enerjisi istehsalını durmadan artırır.

Məsələn, təkcə 2009-cu ilin statistik rəqəmlərinə nəzər salsaq görərik ki, 18 mlrd 869 milyon kv.t.s. enerji istehsal edilmişdir ki, bundan 1 mlrd 629 mln kv.t.s. istilik elektrik stansiyalarının payına, 2 mlrd 308 mln kv.t.s. su elektrik stansiyalarının payına, 289 mln kv.t.s. qeyri enerji müəssisələrinin və s. payına düşür. Artıq son illərdə külək və günəş enerjisindən də elektrik enerjisinin alınması istiqamətlərində də xeyli işlər görülmüş və görülməkdədir.

Bütün bunlar onu göstərir ki, respublikamızda elektrik enerjisi istehsalının durmadan artırılması hər adam başına düşən enerjinin miqdarının 2009-cu ildəki 2138 kv.t.s.-dan 2500 kv.t.s.-a çatdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Bu isə sözsüz ki, ölkə əhalisinin məişətinin başdan-başa elektriklişdirilməsinə və nəticədə isə məişət elektrik mallarının həm istehsalının və həm də istehlakının tam formalaşdırılmasına gətirib çıxaracaqdır.

Statistik rəqəmlərdən göründüyü kimi, respublikada elektrik enerjisi istehsalı 2013-cü ildə 7 mlrd 468 mln kv.t.s., 2013-cü ilin 9 ayı ərzində isə 5 mlrd 692 mln 800 min kv.t.s. təşkil etmişdir. Bu isə respublikada əhalinin elektrik enerjisinə olan tələbatının lazımi səviyyədə təmin edilməsinə şərait yaradır.

Deməli, geniş miqyaslı sosial siyasət həyata keçirən Azərbaycan dövlətinin əsas məqsədi vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin olunmasına yönəldilmişdir.

Bazar münasibətləri əsasında sosial yönümlü iqtisadiyyatın inkişafı, azad sahibkarlığın təminatı vətəndaşların həyat şəraitinin daha da yaxşılaşdırılmasına xidmət edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2004-cü ildə qəbul olunmuş «Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramı»nda regionların sosial-iqtisadi inkişafı məsələləri diqqət mərkəzində durmuşdu. Proqramın qəbulundan ötən müddətdə ölkəmizin keçdiyi sosial-iqtisadi inkişaf yolu, bölgələrin bir sıra problemlərinin öz həllini tapmasına geniş imkanlar yaratmışdır.

2004-cü ildən başlayaraq qeyri-neft sektorunun inkişafına nail olmağı əsas vəzifə kimi qorşuya qoyan ölkə prezidenti bölgələrdə müasir güclü infrastrukturun yeni müəssisələr yaradılması, iş yerlərinin açılması ilə ölkə iqtisadiyyatı çoxşaxəli şəkildə inkişafını artıq təmin etmişdir.

Son illərdə dövlətimiz bölgələrə çox böyük sərmayə qoymuş, bununla bərabər, özəl sektorun inkişafı üçün böyük həcmdə güzəştli şərtlərlə kreditlər ayırmış, sahibkarlığın inkişafına maddi və mənəvi dəstək vermişdir. Təkcə bir neçə statistik rəqəmlərə nəzər yetirsək görərik ki, dövlət proqramının böyük əhəmiyyəti olduğunu göstərən rəqəmlərlə öz əksini tapa bilmişdir.

Son 5 ildə Azərbaycan iqtisadiyyatı 2,6 dəfə artmış adambaşına düşən gəlir 5500 dollara çatmış, sənaye istehsalı 2,5 dəfə artmış, 800 minə yaxın yeni iş yerləri açılmış, yoxsulluğun səviyyəsi kəskin azalmış, yəni 49%-dən 13,2%-ə düşmüşdür. Odur ki, düzgün müəyyən edilmiş iqtisadi siyasət dinamik inkişafı təmin etməklə Azərbaycanı dünyanın qabaqcıl ölkələri sırasına çıxarmışdır. Bu isə ölkədə əhalinin yaşayış tərzinə müsbət təsir göstərir.

Belə ki, yeni layihələrin həyata keçirilməsi, infrastrukturun inkişafı, irihəcmli ictimai obyektlərin tikilib istifadəyə verilməsi, ölkədə mənzil problemlərinin tədricən aradan qaldırılması və s. kimi məsələlər əhali tərəfindən istehlak mallarına, o cümlədən məişət elektrik maşınları və cihazlarına olan tələbin ödənilməsinə gətirib çıxarır.

Buradan göründüyü kimi, dövlət tərəfindən qəbul edilmiş proqramların həyata keçirilməsində enerji problemlərinin həlledici əhəmiyyəti vardır. Artıq respublikamız elektrik enerjisi idxalından ixrac edən ölkəyə çevrilməkdədir.

Bildiyimiz kimi, məişət elektrik maşınları və cihazlarının istehsalı və istehlakı məişətin elektriklişməsi ilə sıx surətdə bağlıdır. İndi respublikamızda elə bir bölgə tapmaq olmaz ki, orada elektrik enerjisindən istifadə edilməsin. Bu sahədə maşınqayırma, elektrotexnika, kimya, cihazqayırma və digər sənaye sahələrinin də inkişafı çox vacibdir. Çünki məişət elektrik maşınları və cihazlarının istehsalında müxtəlif xammal və materiallar, avadanlıqlar, kompüter sistemləri, transformator yağı, kabel məmulatları, lak-boyaq tərkibləri və s. kimi materiallar da lazımdır.

Əvvəllər aparılan elmi-tədqiqat işlərinin yerinə yetirilməsi göstərirdi ki, keçmiş SSRİ məkanında hər il adambaşına məişət işıqlandırılması üçün 120-140 kvt.s. enerji düşürdü və buraya məişət maşınlarının, xırda elektrik qızdırıcılarının, televizorların və radioqəbuledicilərin, bəzi qızdırıcıların işlətdiyi enerjini də əlavə etsək, bu göstərici bir il rəzində 600-700 kvt.s. bərabərdir.

Nəhayət, digər elektrik enerjisi tələb edən su qızdırıcısının da işlətdiyi enerjini buraya əlavə etsək, onda bir il rəzində hər bir keçmiş sovet məkanında yaşayan insanın istifadə etdiyi elektrik enerjisi 1400-1500 kvt.s. bərabər idi. İndi təkcə 2009-cu ilin statistik rəqəminə fikir versək görərik ki, Azərbaycanda hər adambaşına düşən elektrik enerjisinin miqdarı 2138 kvt.s. bərabərdir.

Əvvəllər keçmiş sovet ittifaqı məkanında qəbul edilmiş uzunmüddətli inkişaf proqramında nəzərdə tutulurdu ki, əhalinin məişətin tam elektriklişdirilməsi üçün hər il 500 mlrd kvt.s. elektrik enerjisi istehsal edilməlidir. Lakin təkcə 2009-cu ilin yekun rəqəmlərinə fikir versək görərik ki, Azərbaycanda 18 mlrd 869 mln kvt.s. elektrik enerjisi istehsal edilmişdir. Bu proseslər indinin özündə də davam etdirilməkdədir.

Hal-hazırda dünya ölkələri tərəfindən 200-dən çox növlərdə, konstruksiyalarda məişət maşınları və cihazları istehsal edilir.

Məişətin elektricləşməsi və ev işlərinin mexanikləşdirilməsi ailədə ev işlərinin məhsuldarlığını təxminən 2 dəfədən çox artırır. Xüsusilə, mənzilin və mətbəxin sanitariya-gigiyenik şəraitini xeyli yaxşılaşdırır. Belə ki, insan təbiəti ilə gözəl olduğu üçün həm də gözəl və rahat şəraitdə yaşamaq istəyir.

Məişətdə müasir elektrik maşınları və cihazlarından istifadə edərkən, insanların sərbəst vaxtı xeyli çoxalır və nəticədə bir vaxtlar şəhərlə kənd arasında olan fərqlərin indi aradan qaldırılmasına nail olunmuşdur.

Məişət işlərinin adi qaydada görülməsi insandan xeyli zəhmət tələb edir və bu zaman sərbəst vaxtın azalması baş verir. Məsələn, 4 nəfər ailə üzvü olan məişətdə gündəlik işlərin görülməsinə 7-8 saat vaxt sərf etməli olur. Əgər bu işlərin görülməsinə sərf olunan vaxtı əhalinin sayına vurmuş olsaq, 100 mlrd saat vaxtın sərf olunmasını görürük.

Əhalinin məişəti bilavasitə ailənin daxili həyat fəaliyyəti ilə normalaşdırılır. Belə ki, ailədə mövcud olan çoxsaylı məişət funksiyasını 3 qrup halında cəmləşdirmək olar: bioloji (qidalanmaya qarşı həyatı tələbat, geymə, yaşamağa, gigiyenik və digər fizioloji tələblər); iqtisadi (ailənin iqtisadi bazanın yaradılması, ev təsərrüfatı və yardımçı işlərin görülməsi); mənəvi-psixoloji (müxtəlif məlumatlara olan tələbatın ödənilməsi, qeyri-profesional yaradıcılıq işləri, istirahətin təşkili və s.). Bu kimi işlərin görülməsi üçün müxtəlif təyinatlı məişət elektrik cihazları və maşınlarından istifadə olunur.

Iqtisadi sahədə ailənin tələbinin ödənilməsini ailə üzvünün məişət işlərinin görülməsində elektrik cihazları və maşınlarından istifadə etməklə və etməməklə alınan hesablaşmanın nəticəsi barədə yuxarıda qeyd edilib.

Məişətin gigiyenasının yaxşılaşdırılmasında elektrik maşını və cihazlarının əhəmiyyəti əvəzsizdir. Məlumdur ki, elektrik enerjisi qazla, maye, yanacaq və bərk yanacaq, gigiyenik nöqtəyi-nəzərdən fərqləndirildikdə daha çox üstünlüyə malikdir.

Odur ki, yeməyin bişirilməsində, məişətin isindirilməsində elektrik enerjisindən istifadə olunma çirklənmənin qarşısını alır, zəhərlənmə hallarına yol

vermir, məişətin havasının təmizlənməsinə şərait yaradır, tozdan təmizlənməsi, paltarların yuyulub çirkədən ayrılması, isti sudan istifadə edərək qab-qacağın yuyulub təmizlənməsi və kimi işlərin görülməsi səmərəsini daha da yüksəldir.

Beləliklə, məişətdə mikroiqlim mühitin yaradılması, onun gigiyenasının yaxşılaşdırılması və məişətin ekoloji parametrlərin optimallaşdırılması məişət maşınları və cihazlarının ən vacib funksiyasıdır ki, bu da insanların sağlamlığına xidmət edən amillərdən ən vacibidir.

Məişət elektrik maşını və cihazlarından yaşayış prosesində istifadəsinin mənəvi-psixoloji göstəricilərindən biri də ev işlərinin görülməsində bütün ailə üzvləri arasında bölgünün aparılması sayılır.

II. MƏİŞƏT ELEKTRİK MALLARININ ÇEŞİDİNİN FORMALAŞDIRILMASINA TƏSİR EDƏN AMİLLƏR

Məişət elektrik cihazları və maşınları əhalinin istifadə etdiyi ən vacib mal qruplarından birisi sayılmaqla bu və ya digər tələblərin ödənilməsində əhəmiyyətli yer tutur.

Digər mal qruplarında olduğu kimi, məişət elektrik mallarına olan tələbatın genişlənməsi və formalaşdırılması birinci növbədə ictimai istehsalın və istehlakın genişlənməsi qanunauyğunluğunun təsiri nəticəsində baş verir.

Ayrı-ayrı şəxslərin, sosial qrupların, bir sözlə ictimaiyyətin tələbatı ictimai əmək məhsuldarlığının səviyyəsindən asılı olmaqla, dinamik xarakter daşıyır. İctimaiyyətin inkişafı zamanı ayrı-ayrı fərdlərin tələbatı da dəyişir vəəəə yüksələ də bilər.

Odur ki, ödənilən tələblərin bazası əsasında yeni tələblər ortaya çıxır ki, bu da öz növbəsində dərinləşir və genişlənməyə istiqamət alır. Belə bir sadə misal göstərək. Məsələn, elektrikle işıqlandırmaya olan tələbatın ortaya çıxması neftlə və qazla işıqlandırmanı sıxışdırıb aradan çıxartmağa başladı.

Digər tərəfdən, daha çox zəhmət tələb edən paltarın yuyulması elektrikle işləyən paltaryuyan maşınların istehsalını tələb etdi. Doğrudur, ilk dövrlərdə bu maşınlarda paltarın yuyulması zamanı suyun daxil edilməsi və bakın içərisindən kənar edilməsi mexaniki yolla aparılsa da, son illərdə bir neçə təkmilləşdirilmə işlərinin və kompüter sistemlərinin tətbiqi nəticəsində ən yeni modellərdə paltaryuyan maşınlar istehsal edilir.

Əgər əvvəllər paltarın ütülənməsi zamanı daş ütülərdən, kömürlə qızdırılan ütülərdən istifadə edilirdisə, istehlakçıların intellektual səviyyəsinin inkişafı ən yeni konstruksiyalı elektrik ütülərin istehlakını tələb etmişdir.

Deməli, tələbatın yüksəlməsi qanunauyğunluğu ayrı-ayrı fərdlərin deyil, ictimai tələb sisteminin formalaşmasına uyğun olaraq obyektiv xarakter daşıyır.

Hazırda əhalinin tələbatının yüksəlişi planlı xarakterə malikdir. Bütün bu deyilənlərin kökündə ictimai tələbatın yüksəlməsində əsas yeri məişət elektrik maşınları və cihazlarından istifadə edilməsinin genişləndirilməsi durur.

Məişət elektrik cihazlarına olan tələbat iqtisadi tələbat kimi adlanır. Bunun genişlənməsi ictimai təkrar istehsalın səviyyəsi ilə üzvi surətdə əlaqədardır, yəni istehsalla, bölgü ilə, mübadilə və tələbatla bağlıdır.

Bütövlükdə məişət elektrik maşınları və cihazlarına olan tələbin səviyyəsini ictimai əmək məhsuldarlığının səviyyəsi ilə müəyyənləşdirirlər. Lakin ayrı-ayrı fərdlərin, ailənin, sosial qrupların bu mallara qarşı tələbinin ödənilməsinə mal bölgüsü səviyyəsinə görə təyin edirlər.

Məişət elektrik maşınları və cihazlarına olan tələbat bu qrup malların fasiləsizə istehsalını tələb edir ki, bu da ictimai istehsalın qanunauyğun və dialektik vəhdətinə uyğun səviyyədə elektrik mallarının çeşidinin artırılmasına səbəb olur. Çünki yeni ödənilən tələbat daha yenisinin ortaya çıxmasına səbəb olur və bu da istehsalı məcbur edir ki, əvvəlki modellərdən fərqli olaraq, daha yeni konstruksiyalı və çoxfunksiyalı cihazların istehsalına keçsinlər.

Beləliklə, məişət elektrik cihazlarının çeşidinin formalaşdırılması vasiləsinə proses tələb edir ki, bu da ictimai tələbatla təkrar istehsalın irəliləyişinin qanunauyğunluğuna əsaslanır.

İctimai istehsalın yüksəlişi öz növbəsində tələbin yüksəlməsinə və onun strukturunun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına kömək edir. İstehlakın strukturunun inkişafına ən çox uzunmüddətli istehlak olunan mallar təsir göstərir.

Bunların içərisində əsas yeri məişət elektrik maşınları və cihazları təşkil edir ki, son dövrlərdə bu qrupların payı qeyri-ərzaq malları içərisində durmadan artmaqdadır. Bu prosesdə məişət və mənzil-istismar xidmətlərinin, habelə ictimai işə müəssisələrinin genişləndirilməsinin böyük təsiri vardır.

Deməli, fərdi və nizamlı ictimai xidmət formaları arasındakı münasibətlərin dəyişməsi öz növbəsində nəinki məişət elektrik maşınları və cihazlarının həcminə, eyni zamanda çeşidinin yeniləşdirilməsində də öz ksini göstərə bilir.

Beləliklə, məişət elektrik maşınları və cihazlarının çeşidinin yeniləşməsinə və formalaşdırılmasına nəinki iqtisadi, eyn zamanda sosial amillərin də təsiri çoxdur.

Bildiyimiz kimi, elmi-texniki tərəqqi inkişaf etdikcə çoxlu sayda sosial amillər də dəyişir. Bu baxımdan elmi-texniki tərəqqi ictimai istehsalın səmərəliliyinin yüksəldilməsinin maddi əsasını yaradır, yeni əmək alətlərinin, materialların, texnoloji proseslərin mənimsənilməsinə səbəb olur ki, bu da istehsalın və istehlakın quruluşunun dəyişməsinə səbəb olur.

Elektrotexnikanın sürətli inkişafı elmi-texniki tərəqqinin əsasını təşkil edir və digər sahələrin də inkişafında vacib rol oynayır. Məişətin başdan-başa elektricləşdirilməsi elektrik enerjisi istehsalının durmadan çoxaldılmasıdır ki, bu da məişət elektrotexnikasının istifadə imkanlarının genişlənməsinə şərait yaradır.

Birinci növbədə, məişətin işıqlandırılması prosesi təmin olunur, yeni enerji daşıyıcılarından istifadə edilir, daha sonra isə yeməklərin hazırlanması və isidilməsi üçün yeni növ elektrik qızdırıcı cihazları yarandı və bunlar da öz növbəsində məişət elektrik maşınları və cihazlarının çeşidinin artırılmasına səbəb oldu.

Elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsinin təsiri altında məişət elektrik maşını və cihazlarının çeşidinin yeniləşməsi aşağıdakı istiqamətləri əhatə edir: mövcud olan baza əsasında tamamilə yeni istehlak xassələrinə malik olan modellərin yaradılması; ənənəvi olan elektrik cihazları və maşınların yeni texniki əsasda dəyişdirilərək istehlak xassələri yaxşılaşdırılan məmulatların istehsalı; çoxfunksiyalı kombinəlaşdırılmış səmərəli əsasda yeni maşın və cihazların yaradılması; kompleks məişət elektrotexniki avadanlıqların yaradılması.

Məlumdur ki, müasir istehsal və istehlak elmi-texniki inqilab əsasında genişlənir. Bunun içərisində ən əsası elmin və texnikanın inkişaf sürətidir ki, bu da öz növbəsində elmin istehsala tətbiqi deməkdir. Elmin və texnikanın daha sürətli inkişafı ictimai tələbatın daha da genişlənməsinə və nəticədə isə məişət elektrik mallarının çeşidinin formalaşmasına geniş imkanlar yaratdı.

Yeni-yeni texniki prinsiplərin, texnoloji proseslərin, yeni qurğuların yaradılması öz növbəsində həyatda yeni konstruksiyalı və funksiyalı məişət elektrik maşınları və cihazlarının istifadəsinə gətirib çıxartdı. Bu isə elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruksiyalaşdırma işlərinə xərclərin qoyulmasını tələb edir.

Hazırda daha ucuz qiymətli məişət elektrik maşını və cihazları iqtisadi cəhətdən özünü doğrultmuş elektrik malları hesab olunur ki, bunlar da əlavə qulluq tələb etməyən xidmət müddətli məmulatlardır.

Qabaqcıl elmin və texnikanın nailiyyətlərindən istifadə edilmə gələcəkdə məişət elektrik maşınları və cihazlarının yaradılmasının əsasını təşkil edir ki, bu da cihazın maya dəyərini aşağı salmağa və istehlak xassələrini yaxşılaşdırmağa kömək göstərir.

Burada elektrotexniki materiallardan, yəni dəmir-karbon konstruksiyalı ərintilərdən, maqnitli, keçiricili və yarımkəçiricili materiallardan, elektrotexniki keramikadan, metallokeramikadan, izoləedici və s. kimi materiallardan istifadə edilmə, texnoloji proseslərdən, o cümlədən metallurgiya ovuntusundan, radiasiya texnologiyasından, təzyiq altında tökmə və s. kimi üsullardan istifadə edilmə xüsusi yer tutur.

Müasir elektrotexnikanın genişlənməsi məişət elektrik maşınları və cihazlarının istehsalında plastik kütlənin metallı sıxışdırıb aradan çıxartması da bir vaxt olaraq qalır. Çünki plastik kütlələrdən nəinki dekorativ və izoləedici kimi, eyni zamanda konstruksiya materialı kimi də istifadə edilir ki, bu da metala qənaət etməyə, cihazın çəkisinin yüngülləşdirilməsinə, detalların sayının azaldılmasına və eyni zamanda cihazın özünün yığılmasının asanlaşdırılmasına şərait yaradır.

Elektrik mallarının material tutumunun və gövdəsinin kiçildilməsinin həllində yeni texnologiya olan plazmalı, elektron-şüa, maqnitli impuls və digər elektrofiziki proseslərdən istifadə edilməsinin də xüsusi rolu vardır.

Məişət elektrik maşınları və cihazlarının çeşidinin formalaşdırılmasına təsir edən amillərdən biri də istehsalın imkanlarının olmasıdır. Yəni burada istehsal

gücünün mümkünlüyü, əmək ehtiyatlarının olması, material və xammal bazasının olması çox vacibdir.

Əgər yeni hazırlanmış elektrik mallarına olan tələbat varsa və bu növ məmulatların hazırlanmasında elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərindən də istifadə olunubsa, bunun istehsala tətbiqində müsbət və mənfi fikirlər də ortaya çıxa bilər. Bu da istehsalın imkanları ilə sıx surətdə bağlıdır.

Məişət elektrik maşınları və cihazlarının çeşidinin formalaşdırılmasında məişətin elektrik enerjisi ilə təmin olunmasının da xüsusi rolu var. Bunun üçün aşağıda göstərilən 4 vacib səviyyəyə fikir verilməlidir.

Birinci səviyyə – elektrik enerjisindən işıqlandırıcı üçün, təsərrüfat təyinatlı məişət stasionar və yeri dəyişdirilən cihazların qidalanması üçün, sanitariya-gigiyenik və mədəni-məişət təyinatlı (yeməyin hazırlanması, suyun qızdırılması, isitmə məqsədli) cihazlar üçün istifadə edilmə.

İkinci səviyyə – elektrik enerjisindən birinci səviyyəli elektrik qəbulediciləri üçün istifadəsi, habelə fərdi qaydada məişət sərincələri üçün istifadəsi.

Üçüncü səviyyə – elektrik enerjisindən fərdi qaydada elektrik su qızdırıcı məqsədi üçün istifadə olunması, məsələn, kombi tipli qızdırıcı aparatların işləməsi üçün elektrik enerjisindən əlavə istifadə edilmə;

Dördüncü səviyyə – elektrik enerjisindən məişətin qızdırılması üçün tam elektricləşmə məqsədi üçün istifadə olunma.

Məişət elektrik cihazları və maşınlarının çeşidinin formalaşmasına təsir edən amillərdən birisi də mənzil fondunun vəziyyətidir. Son 20 il ərzində respublikamızda istər fərdi və istərsə də hündür mərtəbəli yaşayış binalarının, ticarət mərkəzlərinin, ictimai iaşə və şadlıq evlərinin, müxtəlif təyinatlı klubların, idman zallarının və s. kimi tikililərin çoxalması öz növbəsində müxtəlif təyinatlı məişət elektrik cihazlarından və maşınlarından istifadə edilməni daha da sürətləndirmişdir.

Hər bir yeni ictimai, mədəni-kütləvi, yaşayış mənzilləri öz növbəsində bu və ya digər məişət elektrik malları ilə təmin olunmasını tələb edir.

Məişət elektrik maşınları və cihazlarının çeşid quruluşunun formalaşdırılmasında tələbat mallarının tərkibi və quruluşu da vacib rol oynayır. Məsələn, ərzaq və qeyri-ərzaq mallarının tərkibi və quruluşunda baş verən dəyişiklik, xüsusilə yeni növ məmulatların ticarətə daxil olması istehlakçıların yeni növ elektrik mallarına olan tələbi də dəyişilir. Belə ki, sintetik lif tərkibli yeni növ parçaların meydana çıxması öz növbəsində yeni modelli, avtomatik yuyulmanı, sıxılma və qurutmanı təmin edən pataryuyan maşınların istehsalına gətirib çıxartdı.

Eyni zamanda bir neçə kameralı soyuducuların, buz əmələ gətirməyən soyuducu kameraların istehsalı da məişət maşınları və cihazlarının çeşid quruluşunun formalaşdırılmasına kömək etdi.

Bu kimi cihazların bir üstünlükləri də ondan ibarətdir ki, bunlar avtomatik idarəetmə sistemləri ilə təmin olunduğu üçün istənilən temperaturu və rütubəti yarada bilir.

Məişət maşınları və cihazlarının çeşid quruluşunun formalaşdırılmasında sosial demoqrafik amillərin də böyük təsiri vardır.

Həyat şəraitinin müxtəlifliyi məişətin elektrikləşməsinə həlledici təsir göstərə bilir. Çünki əhalinin məişət maşınları və cihazlarına olan tələbinin ödənilməsi həqiqi həyat şəraiti ilə üst-üstə düşür və bu da ailənin say tərkibindən, sosial vəziyyətindən, təhsilinin səviyyəsindən, gəlir səviyyəsinin müxtəlifliyindən, milli və regional xüsusiyyətindən və s. çox asılıdır.

Ailənin tərkibi və sayı məişət elektrik maşını və cihazlarına olan tələbatın ödənilməsində xüsusi rol oynayır. Belə ki, valideynlərin aralı və birgə yaşayan gənc ailənin; hələlik uşağı olan və olmayan gənc ər və arvadın yaşayış tərzinin qurulması; ayrıca yaşayan yaşlı ər və arvadın yaşayış tərzini; tək halda yaşlı insanın yaşayış tərzini və s. kimi amillər də bu qrup malların çeşid quruluşunun formalaşdırılmasına həlledici təsir göstərir. Çünki bu yaş həddi və yaşayış prinsipinin hər birisinin özünəməxsus məişət elektrik mallarına qarşı tələbi vardır.

Bildiyimiz kimi, ailədə yaş həddindən və professional tərkibdən asılı olaraq məişət elektrik maşınları və cihazlarına olan tələb də dəyişir. Belə ki, ailədə uşaqların sayı artdıqca yeməyin bişirilməsi, paltarın yuyulması və ütülənməsi, mənzilin təmizlənməsi kimi işlərin görülməsində əmək sərfi çoxalır. Odur ki, bu göstərilən işlərin mexanikləşdirilməsinə olan tələb də artır.

Paltaryuyan maşının, tozsoranın, uşaqların qidalanması üçün xüsusi təyinatlı elektrik enerjisi sərf edən cihazların olması tələb edilir. Məsələn, gənc ailə üçün ən çox lazım olan soyuducu, paltaryuyan maşın, saçqurudan, elektrik kofe hazırlayan, elektrik xəmir yoğuran cihazlar çox vacibdir.

Baxmayaraq ki, məişətin elektriklişdirilməsi ev işlərinin görülməsinə kişilərin də cəlb edilməsinə səbəb olmuşdur, lakin yenə də ev işlərinin görülməsinin gücü qadınların üzərinə düşür. Deməli, istehsal müəssisələri maraqlıdır ki, ev işlərinin görülməsində əmək sərfinin həddən artıq azaldılmasına şərait yaradan məişət maşınları və cihazlarının istehsalını artırınsınlar.

Birdə ki, hazırda kişilərlə yanaşı qadınlar da bu və ya digər sahələrdə özlərinin iş fəaliyyətini davam etdirirlər. Belə şəraitdə qadınların gündəlik həyatda ev işlərinin görülməsinə sərf edəcəyi vaxt çox az olduğundan, məişət elektrik maşınları və cihazlarına olan tələbi də çoxalır.

İnsanların təhsil səviyyəsi və sosial vəziyyəti məişət elektrik maşını və cihazlarına olan tələbin dəyişilməsinə təsir göstərməyə bilməz. Belə ki, əhalinin təhsil səviyyəsindən asılı olaraq ilbəl bu qrup mallara olan tələbin artmasına öz təsirini göstərir. Belə ki, insanlar məişət elektrik mallarının istehlak dəyərliliyini aydın dərk edir, asudə vaxtının qiymətini başa düşür.

Əhalinin ailə büdcəsi də məişət elektrik maşınları və cihazlarına olan tələbin artmasına həlledici təsir göstərən amillərdən hesab oluna bilər. Ailənin gəlirinin çoxalması məişətdə ən vacib olan elektrik cihazlarından olan soyuduculara, paltaryuyan maşınlara, tozsoranlara və s. qarşı olan tələbin, gigiyenik tələbləri ödəyən, xüsusi yeməklərin hazırlanması üçün olan, istirahət və turizm üçün rahatlıq yaradan cihazlara olan tələbin ödənilməsinə səbəb olur.

Müxtəlif gəlir səviyyəsi əhalinin texniki səviyyəsinə, funksional və texniki göstəricilərə malik olan müxtəlif modelli və modifikasiyalı məişət maşınları və cihazlarının istehsalını tələb edir.

Son dövrlərdə şəhərlə kənd arasında mövcud fərqlərin aradan qaldırılması kənd yerlərində yaşayış əhalinin məişət elektrik maşınları və cihazlarına qarşı olan tələblərini ödənilməsinə geniş imkanlar yaratmışdır.

Kənd əhalisinin elektrik enerjisi ilə təmin edilməsi, yeni mədəni və istirahət mərkəzlərinin yaradılması, müasir aışə obyektlərinin istifadəsi kənd əhalisinin daha komfort şəraitdə yaşamasını tələb edir ki, bu da yeni növ məişət elektrik maşınları və cihazlarının istifadəsini tələb edir. Belə ki, kənd yerlərində şəhərdən fərqli olaraq spesifik təyinatlı məişət elektrik cihazları və maşınlarının istehsalına səbəb olmaya bilməz. Məsələn, müəyyən məhsulların, heyvanat üçün yem növlərinin, habelə digər təsərrüfat işlərinin görülməsində müxtəlif təyinatlı elektrik maşınları və cihazları lazımdır.

Kənd əhalisinin meyvə və tərəvəzlərin emal edilməsi üçün, ağacın emalı, süd sağımı üçün, yağ emalı, xama və qaymaq hazırlanması, meyvə və göbələk emalı, hislənməş ət və balıq məhsulları almaq üçün elektrik cihazları və maşınlarına olan tələbat da artmaqdadır.

Bundan əlavə, kənd yerlərində müxtəlif məişət işlərini yerinə yetirmək üçün universal xarakterli elektrik maşınları və cihazlarına tələbat çoxdur. Bunlara misal olaraq ağac doğrayan mişarı, saman doğrayan, qarğıdalı təmizləyən, dəyirman növünü, şirə çıxaran rəndəni, müxtəlif əl-əmək alətlərini və s. göstərmək olar. Kənd əhalisinin iri tutumlu soyuduculara və kameralara, qabyuyan maşınlara daha çox ehtiyac var.

Məişət maşınları və cihazlarının çeşid quruluşunun formalaşdırılmasında milli və regional mənsubiyyətlərinin də xüsusi rolu vardır. Respublikamızın ərazisində müxtəlif iqlim şəraiti vardır ki, hər bir şərait özü də xüsusi təyinatlı məişət maşınları və cihazlarını tələb edir. Soyuq ərazidə yaşayan kənd əhalisi üçün istiləşdirici və isti rayonlarda yaşayanlar üçün sərinləşdirici cihazlar lazımdır.

Sosial-psixoloji amillərin də məişət elektrik maşınları və cihazlarının çeşid quruluşunun formalaşdırılmasında rolu çoxdur. Elektrik malları istehsalının artım tempi və bunların yararlığının şüurlu dərk edilməsi məişətimizə çoxlu sayda elektrik cihazları və maşınlarının daxil olmasına səbəb olmuşdur.

İndi elə bir Azərbaycan ailəsi tapılmaz ki, bu və ya digər elektrik cihazı və maşınlarından istifadə etməsin. İnsan həyatını məişət elektrik maşınları və cihazları ilə qarşılıqlı «qovuşmamasını» təsəvvür etmək mümkün deyil.

Məişət elektrik maşınları və cihazları nəinki texniki və estetik cəhətdən müasir olmalıdır, eyni zamanda insanın psixoloji və fiziki imkanlarına cavab verməli, konkret olaraq hər bir ailənin üslub və yaşayış tərzinə, mühitinə və istehlak şəraitinə uyğun gəlməlidir. Hər bir elektrik cihazı ailədə psixoloji və rahat mühit yaratmalıdır.

Ailənin məişət elektrik texnikasına qarşı münasibəti digər istehlak mallarında olduğu kimi, birinci növbədə qüvvədə olan həqiqi əxlaqi normanın təsiri, ictimaiyyətin fikirləri, ənənələri, sosial münasibətləri əsasında formalaşır. Bununla yanaşı, məişətin təşkili, motivləri və növbəti mərhələdə bu və ya digər növ elektrik cihazları və maşınlarının alınması, onların çeşidi və keyfiyyətinə qarşı olan tələblər konkret ailənin və onun üzvünün subyektiv mənsubiyyətindən çox asılıdır.

İnsanlarda belə bir psixoloji amil də mövcuddur ki, yeni istehlak keyfiyyətinə malik olan məişət elektrik maşını və cihazlarını almaq daha vacibdir. Belə malların keyfiyyəti bu ailənin fərdi tələbi ilə uyğunlaşır.

Tədqiqatlar göstərir ki, soruşulanların 5%-i paltarın ictimai camaşırxanalarda, gələcək ailənin 25%-i paltarın ancaq ev şəraitində yuyulmasını göstərib. Qalan sorğu aparılan insanların çoxusu xırda və orta dəyişəklərin ev şəraitində, iri dəyişəklərin isə ictimai camaşırxanalarda yuyulmasına tərəfdar olmasını söyləyib.

Aşkar olunanlar ilk baxışda ümumi qəbul edilmiş prinsiplə ziddiyyət təşkil edir. Axı ictimai camaşırxanadan istifadə etmək sözsüz ki, daha rahatdır,

səmərəlidir və məqsədəuyğundur, nəinki hətta evdə paltaryuyan maşından istifadə etməklə.

Doğrudur, ictimai camaşırxana xidmətinin yaxşılaşdırılması həqiqətdir, bu da bu xidmətdən istifadə edənlərin sayını artırır, lakin məişət tipli paltaryuyan maşınların sayının çoxalması da mövcuddur.

III. MƏİŞƏT TƏYİNATLI ELEKTRİK MALLARIN KEYFİYYƏTİNƏ QOYULAN İSTEHLAK TƏLƏBLƏRİ

Məişət elektrik malları istifadə zamanı bir neçə məqsədləri yerinə yetirir. Ümumiyyətlə, bu qrup məmulatlar, o cümlədən məişət təyinatlı elektrik cihazlarının bəziləri elektrik enerjisini istilik enerjisinə çevirmək və ondan səmərəli qaydada istifadə etmək üçün istifadə olunur. Bu baxımdan məişət elektrik cihazlarının keyfiyyətinə qarşı müxtəlif tələblər qoyulur. Həmin tələblər öz növbəsində elektrik cihazlarının yararlı xassələrinin cəmi ilə xarakterizə olunur.

Hər şeydən əvvəl, məişət elektrik malları öz təyinatına uyğun gəlməli, istifadə üçün rahatlığı təmin etməli, təhlükəsiz olmalı, dəqiq işləməli, uzun müddət istifadəyə yararlı olmalı və həm də təmiri rahat olmalıdır. Bütün bunları nəzərə alaraq məişətdə istifadə olunan bütün növ elektrik cihazlarının keyfiyyətinə qarşı aşağıdakı kimi ümumi tələblər qoyulur.

Funksional tələb dedikdə, ümumiyyətlə malların öz təyinatına uyğunluğu nəzərdə tutulmalıdır. Konkret funksional tələblər malların çeşidlənməsi zamanı aydınlaşdırılır. Cihazların konstruksiyası yaradılan zaman istifadə etdiyi cərəyan növünə görə birfazlı dəyişən və daimi cərəyan şəbəkəsinə uyğun istehsal olunur. Malların konstruksiyası mütləq bütün funksiyaların optimal olaraq yerinə yetirilməsinə zəmanət verməlidir.

Elektrik cihazları istehlak zamanı davamlı olmalı, dəyişdiriləcək hissələri asanlıqla dəyişdirilməli, saxlama və daşınma zamanı zərbələrdən xarab olmamalıdır.

Istehlak tələbi qrupu öz növbəsində ehtiyatlılıq, ergonomik tələblərə bölünür. Odur ki, məişət elektrik cihazlarından tələb olunur ki, onlar layihələşdirilmiş müddət ərzində etibarlı işləsin. Bildiyimiz kimi, etibarlılıq mürəkkəb xassə olub, arasıkəsilməməzlik və ya müntəzəmlilik, uzunmüddətlik, istismara yararlılıq, mühafizə edilmə kimi xassələri özündə cəmləşdirir.

Erqonomik tələb dedikdə, məişətdə maşın və cihazların istifadəsi zamanı insanın iş fəaliyyəti üçün optimal şəraitin yaradılması nəzərdə tutulmalıdır. Erqonomik nöqteyi-nəzərdən məişət elektrik cihazları istehlak üçün rahat olmaqla yanaşı, əlavə insan qüvvəsi tələb etməməlidir. Erqonomik tələb öz növbəsində gigiyenik, fizioloji və psixoloji xassələrə bölünür.

Estetik tələb dedikdə, məmulat ümumi üsluba uyğun olmalı və tam kompozisiyanı tamamlamalıdır. Forması səmərəli olmalı, xarici elementləri konstruksiyasına uyğun gəlməli, rəng tərtibatı, üz qatının keyfiyyətliliyi, əsas və ikinci dərəcəli elementləri, ümumi xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirməlidir.

Məmulatlar estetik nöqteyi-nəzərdən qoyulan tələblərə tam surətdə cavab verməlidir. Adətən təcrübə ərəfəsində bu xassə ekspert komissiyası tərəfindən balla qiymətləndirilir.

İqtisadi tələblər dedikdə, maşın və cihazların istehsal xərclərinin yüksək olmaması və elektrik enerjisinə qənaət edilməsi nəzərdə tutulur. Cihazların funksional keyfiyyət göstəricilərinin nomenklaturası məmulatın təyinatından asılıdır. Istehlak göstəriciləri dedikdə, hazır məmulatın öz funksiyasının istehlakı zamanı tam surətdə yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur.

Etibarlılıq – məişət elektrik cihazlarının keyfiyyətinə qoyulan əsas tələblərdən birisi olub, normativ-texniki və istifadə olunan sənədlərin normalarına uyğun olaraq etibarlı işləməlidir. Cihaz istifadə zamanı müəyyən edilmiş xidmət müddətində özünün istifadəyə yararlılıq qabiliyyətini saxlamaqla dayanmadan işləməlidir. Bu baxımdan standart üzrə bəzi növ elektrik mallarının uzun müddət etibarlı işləməsi üçün müvafiq normalar təsdiq olunmuşdur.

Cihazların bəzi elementləri mayedən xarab olmamalı, konstruksiyası elə seçilməlidir ki, etibarlı işlədilməsinə imkan yaratmış olsun. Daşınan, saxlanan və hərəkət etdirilmək üçün rahatlıq təmin edilə bilsin. Birləşdirici şnurlar öz yerindən çıxmamalı və elektrik təhlükəsizliyi nöqteyi-nəzərindən davamlı olsun.

Təcrübəvi sınaqlar və əhali tərəfindən alınan məlumatlar göründüyü kimi, bəzi növ elektrik cihazlarının etibarlı işləməsi üçün də davamlı izləyici

materiallar olmalıdır. Belə materialların elektrik müqaviməti 98%-li rütubətli kamerada 24 saat saxlandıqda elektrik davamlılığı 7 MOM-dan az olmamalıdır. Belə ki, bəzi növ elektrik cihazları istilik rejimində işləyərkən əsas elektrik izoləedici materialların davamlılığı 1000 V, əlavə izoləedici materiallarınkı isə 3750 V təşkil etməlidir.

Elektrik təhlükəsizliyi bir qrup malların keyfiyyətinə qarşı qoyulan vacib tələblərdəndir. Hər bir cihaz orqanizm nöqtəyi-nəzərdən təhlükəsiz olmalı və cərəyan axını üzrə normalar standartdan uzaqlaşmamalıdır. Bu baxımdan müvafiq standartda cərəyan axını üzrə norma 5 MA-dan çox olmamalıdır. Bəzi elektrik məişət cihazlarında sürətlə fırlanan hissələr olur ki, bu hissələr təhlükəsizlik baxımından yaxşı mühafizə olunmalıdır, isti ucları və küncləri olmamalıdır, dəstəkləri elektrik keçiriciliyi baxımından təhlükəsiz olmalıdır.

Məişətdə istifadə edilən elektrik cihazlarının qızdırıcı elementləri təhlükəsizlik nöqtəyi-nəzərindən yaxşı mühafizə olunmalı və lazımi səviyyədə istilik enerjisi yaratmaq imkanına malik olmalı, yanğından mühafizə edilmə imkanına malik olmalıdır. Cihazların gövdəsinin standart üzrə normadan artıq qızmasına yol verilməməlidir. Yağla əlaqəsi olan detalların 50⁰C-dən yuxarı qızdırılmasına imkan verilməməlidir. Bunların izoləedici materialları elektrik cəhətdən davamlı olmalıdır.

Qızdırıcı cihazların bütün detalları elektrik cərəyanı keçirdiyindən, bunlar cihazın gövdəsindən tamamilə izolə edilmiş olmalıdır ki, insan əlini cihaza toxunulduqda cərəyan təhlükəsizliyi baş verməsin.

Izoləedici materiallar 1 dəq ərzində 50 hs tezliyində III sinif cihazlar üçün tədqiqat gərginliyi 500 V, II sinif cihazlar üçün 1000 V, I sinif cihazlar üçün isə 3500 V olmalıdır.

Cihazın metaldan olan dəstəklərinin, knopkalarının, çevirici elementlərinin oxu cərəyankeçirici naqildən tamamilə izolə olunmalıdır ki, cihazı işə saldıqda elektrik təhlükəsizliyi təmin edilmiş olsun. Qızdırıcı elementlər yaxşı istilik

keçirmə xassəsinə malik olmalıdır. Bu göstərici nə qədər yüksək olarsa, cihaz bir o qədər təhlükəsiz olar.

Cihazın idarəedici dəstəyinin qızdırılması istənilən temperatura malik olmalıdır. Əgər bu detallar metaldandırsa, cihazın işləməsi zamanı 35°C -dən, çinidəndirsə 45°C -dən və plastik kütlədən, rezindən və ağacdən hazırlanıbsa, onun qızması 60°C -dən yuxarı olmasına icazə verilmir. Özü də bu norma cihazların qısa müddətdə istifadəsi üçün nəzərdə tutulan normadır. Elektrik qızdırıcı cihazların bəzi elementləri qeyri-metal örtüyü ilə örtülmüş olduqda, belə hissələr yuxarı temperaturda (50°C -dən çox) qızarkən və qəflətən soyuyarkən davamlı olmalıdır.

Ümumiyyətlə, bütün növ məişət elektrik maşınları və cihazları müvafiq standart normalarından kənara çıxmamalıdır. Təyinatına görə məişət elektrik qızdırıcı cihazları məişətin qızdırılması və elektrik enerjisinin istilik enerjisinə çevrilməsi və ondan lazımi məqsədlə sərf edilməsi işlərində geniş istifadə edilən elektrik malları qrupunun birisini təşkil edir.

Ən əsası elektrik enerjisindən səmərəli qaydada istifadə edilməsidir. Bu mənada məişət elektrik qızdırıcı cihazlarının keyfiyyət göstəriciləri də bir neçə amillərdən asılıdır. Bütün elektrik malları içərisində qızdırıcı cihazlar yüksək elektrik gücünə malik olduğundan, elektrik enerjisindən qənaətlə istifadə edilməsi məqsədi üçün az elektrik enerjisi sərf edən cihazların istehsal edilməsi xalq təsərrüfatı əhəmiyyətinə malik olan problemlərdən birisi hesab edilir.

IV. MƏİŞƏT ELEKTRİK MALLARININ KEYFİYYƏTİNƏ NƏZARƏT

Ticarət müəssisələrinə daxil olan məişət elektrik maşınları və cihazlarının keyfiyyətinə nəzarət bir qayda olaraq əmtəəşünas-ekspertlər tərəfindən həyata keçirilir. Ümumiyyətlə, ticarət müəssisələrində bu qrup malların keyfiyyətini yoxlayarkən, əsasən orqanoleptiki üsuldən və bəzən də ölçücü alətlərdən və cihazlardan istifadə edilir. Yoxlama zamanı məişət elektrik cihazları və maşınlarının nəinki keyfiyyətinə diqqət yetirilməli, eyni zamanda onun əlavə dəstləşdirici hissələrinin olması, tarasının uyğunluğu, markalanması və qablaşdırılmasının qüvvədə olan normativ-texniki sənədlərə uyğunluğuna da ciddi fikir verilir. Bununla yanaşı, mütləq bu qrup malların materialının keyfiyyəti nəzərdən keçirilməli, onun gövdəsində və ayrı-ayrı hissələrində sınıq, qopma, cızılma, qeyri-hamarlılıq və s. kimi nöqsanların olub-olmamasına da diqqət yetirilir.

Bildiyimiz kimi, bu qrup malların keyfiyyətinə nəzarət zamanı həm seçmə qaydasında nümunə götürməklə və həm də başdan-başa hər birini yoxlayırlar. Seçmə zamanı müəyyən sayda məmulat götürülür, yoxlanılır, alınan nəticə bütün mal partiyasına aid edilir. Əgər keyfiyyətə qəbul zamanı daxil olmuş elektrik malları keyfiyyət səviyyəsinə görə qüvvədə olan normativ-texniki sənədlərin tələblərinə cavab vermirsə, o zaman malgöndərən təşkilatlara təcili məlumat göndərilir və nümayəndə çağırılır. Malgöndərən təşkilatın nümayəndəsi gəlməsə, o zaman keyfiyyət üzrə ekspert bürosunun nümayəndəsinin iştirakı ilə akt tərtib olunaraq proses yekunlaşdırılır.

Tərtib edilmiş akt xüsusi jurnalda qeydiyyatla salınır. Aktda sənədləşmənin nömrəsi və tarixi, nəzarətdən keçirilən malın sayı və zaylaşdırılan malların sayı qeyd edilir.

Məlumdur ki, keyfiyyətə nəzarətin düzgün təşkilində əmtəəşünas-ekspertlərin işçi yerlərinin lazımi ölçücü alət və vasitələrlə, xüsusilə xətkəşlə,

metrlə, ruletka, mikrometrlə, ştangen-sirkulla, radiusölçən cihazla, şurup açanla, habelə kimyəvi maddələrlə təmin edilməsi alınan nəticələrin dəqiqliyinə şərait yaradan amillərdən biridir. Bununla yanaşı, keyfiyyətə nəzarət ərəfəsində elektrik mallarına aid standart və texniki şərtlər də olmalıdır.

Keyfiyyət aktına uyğun olaraq əmtəəşünas-ekspertlər malgöndərən təşkilata (zavoda) etiraz sənədi hazırlayır. Bu sənəddə keyfiyyətsiz mal göndərişinə görə qiymətin aşağı salınması faizi, zay məhsulun dəyəri, cərimələrin sayı və digər məlumatlar qeyd edilməlidir.

Belə bir hal da mövcuddur ki, keyfiyyətə qəbul ərəfəsində məişət elektrik cihazları və maşınlarında düzəldilməsi mümkün olan nöqsanlar varsa, bu zaman zavoda bu məmulatın dəyərinin 2% həcmində cərimə tələb olunur. Eyni zamanda standart və texniki şərtlərin tələblərinə cavab verməyən məmulat göndərilirsə, ticarət müəssisələrinin ixtiyarı vardır ki, zaylaşdırılmış məmulatın dəyərinin 20% həcmində, habelə yüksək keyfiyyət kateqoriyasına daxil olan məmulatın dəyərinin 30% həcmində cərimə tələb edilməlidir.

Bəzi hallarda bu qrup malların markalanmasında çatışmamazlıqlar, habelə tarasız və qablaşdırılmamış mallar daxil olarsa, onun dəyərinin 5% həcmində cərimə tələb olunur.

Elektrik mallarının keyfiyyətə qəbulu ərəfəsində dəstləşdirici hissələrin olmaması aşkar olunarsa, onda onun dəyərinin 20%-i həcmində cərimə tələb olunur. Markalanmamış və markalanması yarımçıq olan taralarda məişət maşınları və cihazlarının göndərilməsi aşkar olunarsa, o zaman dəyərinin 25%-i həcmində cərimə tələb olunur. Əgər məmulatın çəkisi standart normalarının çəkisinə uyğun gəlmirsə, dəyərinin 3%-i həcmində cərimə tələb olunur.

Keyfiyyətə qəbul zamanı bu qrup mallar heç bir böyüdücü cihazlardan istifadə etməmək şərtilə xarici görkəmcə nəzərdən keçirilir. Xarici ölkələrdən daxil olan elektrik məişət maşınları və cihazlarının keyfiyyətinin yoxlanılması texniki şərtlərin və müqavilələrin tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirilir. Elektrik mallarının keyfiyyətə yoxlanılmasında rast gələn nöqsanlar keyfiyyət üzrə tərtib

olunan ekspertiza aktında öz əksini tapmalıdır. Ticarətə daxil olan məişət elektrik maşınları və cihazlarında rast gələn nöqsanları aşkar görünən, gizli, kritik, hiss olunan və az hiss olunan nöqsanlara bölünür.

Aşkar görünə bilən nöqsanlar haqqında normativ-texniki sənədlərdə məlumat verilir, ona nəzarətin formaları və etodları göstərilir.

Gizli nöqsanların aşkar edilməsi üçün normativ-texniki sənədlərdə lazımi qaydalar, üsullar və ona nəzarətin vasitələri nəzərdə tutulmur. Bu qrup nöqsanlar yalnız məmulatın istifadəsi ərəfəsində aşkar oluna bilər və buna görə də zəmanət müddəti təyin edilmişdir.

Kritik nöqsanlar aşkar edilərkən, o məmulatın istifadəsi mümkün deyil.

Hiss olunan nöqsanlar məmulatın istifadəsinə və yaxud da onun uzunömürlülüə hiss olunan səviyyədə təsir göstərə bilər.

Az hiss olunan nöqsanlar məmulatın təyinatı üzrə istifadə edilərkən onun istismarına o qədər də təsir göstərmir.

Elektrik məişət cihazları və maşınları keyfiyyətə yoxlanıb qəbul edilərkən, əgər məmulat etalon-nümunəyə və ya normativ-texniki sənədlərin tələblərinə uyğun gəlməzsə, onda ekspert komissiyası tərəfindən bu məmulatın istehsalının və satışının dayandırılması haqqında istehsal müəssisələrinə etiraz materialları göndərməyi qərara alır.

Bir qayda olaraq məişət elektrik mallarının keyfiyyətə qəbulu zamanı daxil olan mal partiyasından seçilən nümunələrin miqdarı keyfiyyət üzrə Dövlət Ekspertiza İdarəsi tərəfindən və Ticarət və Sənaye Palatası tərəfindən təsdiq edilmiş normalara uyğun gəlməlidir. Qəbul ərəfəsində kondisionerlərin iş prinsipi mütləq nəzərdən keçirilməlidir. Onun temperaturunun avtomatik tənzimlənməsi, xarici detallarının yerində olub-olmaması, dəstəklərinin yanında qeyd edilmiş yazıların uyğun gəlməsi, soyuducu sisteminin germetikliyi nəzərdən keçirilməli, soyuducu agentinin olması yoxlanılır. Kondisionerdə qoyulmuş süzgəc havanın tozdan təmizlənməsinə şərait yaratmalıdır.

Keçmiş SSRI məkanında istehsal edilən məişət kondisionerlərinə dair QOST 19955-83E sayılı normativ sənəd fəaliyyət göstərirdi. Həmin sənəddə Azərbaycanı istehsal olunan BK tipli kondisionerlərin əsas parametrləri, onlardan istifadə qaydaları haqqında məlumat verilirdi.

Buraxılış işinin bu sualının işlənilməsi üçün ELIT ticarət mərkəzinin materiallarından və Bakı şəhərinin bir neçə iri ticarət şəbəkələrinin məlumatlarından istifadə etməyə çalışmışıq. Alınan məlumatlardan göründüyü kimi, ELIT ticarət mərkəzinə daxil olan 5 ədəd məişət kondisionerlərində çatışmamazlıqlar aşkar edilmişdir. Bu nöqsanlara misal olaraq kondisionerin ikisində pasportun olmaması, irində kompressorla otaq bölgüsü sistemini birləşdirəcək elastiki rezin boruların olmaması, ikisində isə süzgəcin olmaması aşkar edilmişdir. Bu göstərilən nöqsanlar yerində düzəldildiyindən malgöndərən təşkilata cərimə təqdim edilməmişdir.

Pəncərə şəraitində yerləşdirilə bilən və Azərbaycan istehsal olunan bir ədəd kondisioner keyfiyyətcə yoxlanan zaman onun idarəedici sisteminin işləməməsi aşkar edilmişdir. Bunun elektrik qoruyucu elementi sıradan çıxmış, hava süzgəci elə yerində tozla yüklənmiş, kondisionerin qabırğacıqları (metaldan olan) əzilmiş və nəticədə görkəmi pisləşmişdir.

28 May küçəsində yerləşən ticarət şəbəkələrində olarkən verilən məlumatlara görə 3 ədəd məişət kondisionerlərinin markalanmasında çatışmamazlıqlar aşkar edilmişdir. Yaponiyada istehsal olunan AKIRA modeli 1 ədəd kondisionerin otaq bölgüsü sistemində müəssisənin mal nişanı göstərilməmiş, 2 ədəd Malayziyadan daxil olan kiçik ölçülü kondisionerin plastik kütlədən olan qapaq panelində çat izi qeydə alınmışdır.

V. SOYUDUCU AGENT VƏ ONUN KEYFIYYƏTİNƏ QOYULAN TƏLƏBLƏR

Uzun illər bəzi cihazlarda, o cümlədən məişət soyuducuları və XX əsrin II yarısından başlayaraq məişət sərinkeşlərində soyuducu agent kimi freon qazından istifadə edilməyə başlanmışdır. Soyutma prosesinin özünəməxsus mexanizmi vardır və bunun da keyfiyyətinə qarşı müəyyən tələblər qoyulur. Bu tələblər sırasına termodinamik, fiziki-kimyəvi, fizioloji və iqtisadi tələblər qoyulur.

Termodinamik tələblərə atmosfer təzyiqi altında mənfi qaynama temperaturası, kondensləşmənin alçaq təzyiqi, yüksək istilik keçirmə və istilik ötürmə əmsalı daxildir.

Fiziki-kimyəvi tələblərdən soyuducu agent aqreqatda dövr etməsi üçün az sıxlığa və özülülüyə malik olmasını, metallara qarşı passiv olmasını, kimyəvi dözümlülüyünü, yanmaya qarşı, partlayışa qarşı davamlılığını, suda həllolma qabiliyyətini və s. göstərmək olar.

Hər bir soyuducu agent insan orqanizmi üçün zərərsiz və iqtisadi cəhətdən də səmərəli olmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, təbiətdə bu yuxarıda göstərilən tələblərə cavab verə bilən elə bir maddə yoxdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, hazırda məişət soyuducularında soyuducu agent kimi freon – 12 və məişət sərinkeşlərində isə freon – 22 markalı qaz növlərindən istifadə edilməkdədir. Freon qazları ftorlu və xlorlu karbohidrogen qruplarının törəmələri sırasına daxil olmaqla 1930-cu ildə kəşf edilmişdir.

Freon qazının daha çox müxtəlifliyinə və nisbətən mürəkkəb kimyəvi məişətə malik olmasına görə onları şərti rəqəmlə işarələyirlər. Əvvəlcə onun rəqəmlə işarəsi karbohidrogenin həddini göstərir. Məsələn, metal üçün 1, eton üçün 11, propan üçün 21 və s. əgər başlanğıc rəqəminə və yaxud da alınan rəqəmə hidrogenin bütün atomları yerləşə bilmirsə, onda fleor atomlarının ancaq sayı göstərilir. Məsələn, freon – 12 (F-12) şifrələnməsi belə izah edilir: diftordixlormetan

CF_2 , freon-22 (F-22) –difformonoxlormetan (CHF_2), freon-114 (D-114) – tetraftordixloretan və s.

Məlumdur ki, freon-12 və freon-22 atmosfer şəraitində iysiz və rəngsiz ağır qaz növlərindəndir.

Aşağıdakı cədvəldə freon – 12 və freon-22 qazlarının bir neçə fiziki xassələri halında məmumat verilmişdir.

Cədvəl 1.

Sıra sayı	Xassələrin adları	Freon - 12	Freon - 22
1.	Normal atmosfer təzyiqi altında qaynama temperaturası, $^{\circ}\text{C}$	- 29,8	- 40,8
2.	Kritik temperatura, $^{\circ}\text{C}$	112,0	96,0
3.	Bərkimə temperaturası, $^{\circ}\text{C}$	-155,0	-160,0
4.	Normal atmosfer təzyiqi altında və 20°C -də qazın sıxlığı, kg/m^3	5,2	3,7
5.	0°C -də qazın maye halında sıxlığı, kg/dm^3	1,39	1,28
6.	Buxar vəziyyətində absolyut təzyiq MPa aşağıdakı temperaturada (kg/cm^2) -20°C -10°C 0°C $+20^{\circ}\text{C}$ $+30^{\circ}\text{C}$ $+40^{\circ}\text{C}$	 0,15(1,540) 0,22(2,236) 0,31(3,149) 0,57(5,785) 0,75(7,592) 0,97(9,784)	 0,25(2,51) 0,36(3,63) 0,51(5,10) 0,93(9,35) 1,22(12,26) 1,57(14,79)
7.	Buxar əmələ gətirmənin xüsusi istiliyi, 0°C -də (kcal/kg)	155,03(37)	207,0(49,4)
8.	Doymuş quru buxar vəziyyətində qazın həcmi soyuqluq yaranma qabiliyyəti (kcal/m^3)	1280,5(305,6)	2070,0(494,0)

Cədvəldən göründüyü kimi soyuqluq yaratmaq qabiliyyətinə malik olan hər iki freon qazı yanmaya qarşı dözümlü və təhlükəsizdir. Eyni zamanda insan orqanizmi üçün zərərsiz xassəyə malikdir. Qapalı mühitdə freon qazının buxarının toplanması boruculuq qabiliyyətinə malik ola bilir. Əgər amiyak qazı qara metala təsir etməməklə miss və onun ərintiləri ilə reaksiyaya girirsə, freon qazı əksinə mis və onun ərintiləri reaksiyaya girmir.

Freon – 12 qazı yağlayıcı maddəni həll edə bilir, onun özlülüyünü azaldır və yaxşı yağlama qabiliyyətinə malik olduğundan yağla birlikdə soyuqluq keçən borularda yaxşı hərəkət edir. Freon – 22 qazı yağlı maddəni mis həll edir. Ona görə də aşağı temperaturada 2 fazalı qarışıq maddəsi yarada bilir.

Adətən, sərinkeşlərdə yaxşı yağlama qabiliyyəti yaratmaq məqsədilə XØ – 22 markalı yağlı birləşmədən istifadə edilir ki, daha alçaq temperaturada soyuyur. Freon – 12-dən fərqli olaraq freon – 22 qazı suda 8 dəfədən çox yaxşı həll ola bilir. Lakin bu cür həllolma kondisionerlər üçün gərəkli deyil. Buna görə də soyuducu agent aqrekatı doldurmazdan əvvəl tam qurudulmalıdır.

Freon qazlarının daha bir çatışmamazlıqlara kip bağlanmayan ən xırda yerlərdən sızmasıdır. Özü də freon qazının borudan sızıb çıxmasını hiss etmək o qədər də asan deyil. Buna görə də istər soyuducuların və istərsə də kondisionerlərin soyuducu aqrekatları həddən çox germetik xassəyə malik olduğundan soyuducu agentdən uzun müddət istifadə edilə bilir.

VI. TİCARƏTƏ DAXİL OLAN MƏİŞƏT KONDİSIONERLƏRİNİN ÇEŞİDİNİN XARAKTERİSTİKASI

Məlum olduğu kimi, əhəlinin maddi və mədəni həyat səviyyəsi yüksəldikcə məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün müxtəlif cihazlardan istifadə etməyə daha çox meyl göstərir. Məişətin gigiyenasının qorunub saxlanması əsas şərtlərdən birisidir.

Mənzilin mikroiqliminin əsas parametrləri temperaturdan, nisbi rütubətdən, havanın yerdəyişməsi sürətindən, tozla, zərərli qazla, ionlarla və s. çəklənməsindən ibarətdir.

İnsanın yaşayış tərzində komfortluq şəraitinin saxlanılmasında insanla ətraf mühitin arasındakı istilik rejiminin tarazlığı çox vacib amillərdəndir. Belə şəraitdə insan istini və soyuğu hiss etmir. Komfortlu şəraitdə sakit vəziyyətdə dayanan adamın bədənindən 160 kCoul/s (40 kkal/s) istilik ayrılır. İntensiv iş prosesində insan bədənindən ayrılan istiliyin miqdarı 1200 kCoul/s (300 kkal/s) bərabərdir.

Daimi temperatur dəyişkənliyində insan orqanizmi ilə ətraf mühit arasında konveksiya və şüalanma yolu ilə bədənəndən ayrılan istilik hiss olunmaz dərəcədədir.

Ətraf mühitin temperaturunun çoxalması görülmə işin intensivliyini hiss olunan səviyyədə çoxada bilir. Belə ki, 22⁰C-də işləyən insanın bədənindən ayrılan rütubətin miqdarı görülmə işin intensivliyindən asılı olaraq 50 q/s-dən 305 q/s-a qədər çoxalır.

Buxarlanmanın sürəti ətraf mühitin havasının dəyişməsi sürətinin çoxalması ilə də arta bilər. Eyni zamanda ətraf mühitin nisbi rütubətinin azalması ilə buxarlanma da azalır.

Qazla təmin olunmuş mətbəxdə sanitar-gigiyenik şəraitin norma daxilində saxlanması çox vacibdir. Xüsusilə belə şəraitdə rütubətin miqdarı, yüksək temperatur və xüsusilə karbon qazının miqdarının çoxalması xoşagəlməz haldır. Standart üzrə mənzil şəraitində karbon qazının miqdarı 0,002 mq/l-dən çox olmamalıdır.

Qazla təmin olunmuş mətbəxdə bir saat ərzində 27-129 dəfə hava dəyişdirilməsi tələb olunur. Lakin pəncərə qoyulmuş nəfəslik bacası cəmisini 3-4 dəfə hava dəyişdirilməsini təmin edə bilər. Bu problem bir vaxtlar mütəxəssisləri daim düşündürmüş və evlərin tikilməsində yaşayış mənzillərinin təbii halda havasının necə tənzimlənməsi qayğısına qalmışlar.

Bəzi gigiyeniklərin tədqiqatlarına görə havada yüngül mənfi ionların olması insanların həyat fəaliyyətini yaxşılaşdırır, biokimyəvi prosesləri aktivləşdirir, orqanizmin yorulmasının qarşısını alır. Belə ionların miqdarı kurort yerlərində daha çoxdur, yəni havanın 1 sm³-də 1500 qədər aeroionlar vardır.

Yaşayış binalarında lazımi mikroiklim mühitinin yaradılmasının əsas istiqamətlərindən birisi istiliklə təmin oluna bilən mərkəzi sistemin, habelə soyuducu və ötürücü hava ventilyasiyası ilə təmin edilməsidir. Tələb olunan belə mikroiklim mühitini yaşayış binalarında və mənzillərdə maşın və cihazlardan istifadə etməklə yaratmaq mümkündür. Bu cihazlardan ən əhəmiyyətli kondisionerlərdir.

Kondisionerlər mürəkkəb quruluşlu məişət elektrik cihazlarından birisi sayılmaqla mənzillərdə havanın soyudulması, istiləşdirilməsi, qurudulması və ventilyasiya proseslərini həyata keçirir.

Əvvəllər, yəni ötən əsrin 2-ci yarısında, o cümlədən 1975-ci ildən Bakıda fəaliyyət göstərən Məişət Kondisionerləri zavodu tərəfindən istehsal olunan BK tipli kondisionerlər ancaq havanın soyudulması və ventilyasiyası proseslərini təmin edirdi. Lakin hazırkı dövrdə dünya ölkələrinin bəziləri tərəfindən istehsal olunan kondisionerlər avtomatik idarə sistemi ilə təmin olunmaqla, həm də mənzilin istiləşdirilməsi prosesini də təmin edə bilər.

Kondisionerlər isti rayonlarda mənzillərin soyudulması üçün iqtisadi cəhətdən daha sərfəlidir. Keçmiş SSRİ məkanında ilk dəfə istehsal olunan məişət kondisionerlərindən biri «Azərbaycan-4M» modeli olmuşdur. Bu tip kondisionerlər pəncərədə xüsusi gözcükdə quraşdırılmaqla yarısı içəridə və yarısı

isə bayır tərəfdə qala bilir. Bunun gövdəsi metal təbəqəsindən olmaqla, kompressor tipli germetik soyuducu aqreqat yerləşdirilir. Bunun 2 ədəd ventilyatoru vardır ki, elektrik mühərriki ilə təmin olunmuşdur. Kondisionerlərin ön tərəfinin panelində dəyişdirilə bilən parça süzgəci də vardır. Paneldə işəsalıcı və nizamlaşdırıcı aparat da yerləşdirilmişdir. Bu aqreqatın soyuqluq istehsaletmə gücü 7200 kCoul/saat (yaxud da 1800 kkal/saat), elektrik mühərrikinin tələb etdiyi güc 500 Vt-dır.

Kondisionerin gövdəsi 2 hissəyə bölünmüşdür, onun xarici tərəfi isti olmaqla bayırtərəfdə, daxili bölgüsü isə soyuq olmaqla içəridə yerləşdirilib. Istili bölgüdə bir qutuda müşərriklə birlikdə kompressor, kondensator və ventilyator yerləşdirilib. Yaradılan soyuğu üfürmək üçün olan ventilyator gövdənin divarında yerləşdirilmiş borudan hava qarışıq mənzilə soyuqluq verir.

Soyuducu bölgüdə buxarlandırıcı, havanın təmizlənməsi üçün süzgəc və mərkəzəqaçma ventilyator quraşdırılmışdır. Mənzildə olan havanın mərkəzdənqaçan ventilyator vasitəsilə sorulması süzgəcdən keçir, tozdan təmizlənir, sonra buxarlandırıcıda yuyulur, soyudulur vəəəəə qurudulduqdan sonra yenidən mənzilə qaytarılır. Havanın qurudulması rütubətin kondensləşməsi və buxarlandırıcıda buzlaşdırılması hesabına başa çatır. Soyudulan havanın miqdarı 400-450 m³/saata bərabərdir.

Kondisionerin arakəsməsində yerləşdirilmiş zaslonkanın köməyi ilə mənzilin havasını tənzimləmək də mümkündür.

Ön paneldə kondisionerlərin istifadəsi üçün termotənzimləyici dəstək, elektrik mühərrikinin idarə edilməsi üçün dəstək yerləşdirilmişdir. Bu tip kondisionerlərin ölçüsü 450x620x410 mm, çəkisi 70 kq-dır.

Bu deyilənlər Azərbaycanda istehsal olunan ilk kondisionerlər haqqındadır. Sonrakı illərdə Bakı Məişət Kondisionerlər zavodu tərəfindən BK-200, BK-300, BK-400 tipli kondisionerlər də istehsal edilmişdir.

Hal-hazırda bu zavod, demək olar ki, istehsal gücünə görə əvvəlki illərdən xeyli geri qalır. Odur ki, belə bir şəraitdə respublikamızın bu qrup mallara olan tələbatı Yaponiyada, Cənubi Koreyada, Çində, Malayziyada, İtaliyada,

Almaniyada, Türkiyədə, Flippində və digər ölkələrdə istehsal olunan kondisionerlər hesabına ödənilir.

Aşağıda bu tip məişət kondisionerlərinin bir neçələrinin xarakterikası haqqında məlumat verilir.

BOSCH – Almaniyada istehsal olunan divaryanı məişət kondisionerlərindəndir. Bunun hazırda ticarət müəssisələri daxil olan 16-ya yaxın modelləri vardır. Aşağıdakı cədvəldə bu kondisionerlərin texniki xarakteristikası verilmişdir.

Cədvəl 2.

Göstəricilər	B1ZKI-09104 B1ZKA-09104	B1ZKI-12104 B1ZKA-12104	B1ZKI-18104 B1ZKA-18104	B1ZKI-24104 B1ZKA-24104
Soyutmanın nominal gücü, Vt-la	2640	3400	5100	6300
Qızdırılmanın nominal gücü, Vt-la	2700	3600	5300	6500
Maksimum sürətdə hava axını, m ³ /saat	390	450	830	990
Səs-küyünün gücü, dB-la	33	33	40	44
Çıxışında havanın qurudulması, l/saat-la	1,3	1,7	2,2	3
Qızdırılmanın gücü, Vt-la	995	1320	1820	2390
Soyutma zamanı cərəyanın gücü, A-lə	4,6	6,1	8,6	11,6
Qızdırılma zamanı cərəyanın gücü, A-lə	4,5	6,5	7,9	11,5
Idarəetmə pultu	x	x	x	x
Ölçüləri:				
daxili bloku	27x81,5x16	27x81,5x16	33x15,5x20	33x111,5x20
xarici bloku	54x76x24,5	54,5x76x24,5	61x79,5x29	69x84,6x30,2
Çəkisi: daxili və xarici blokları, kq-la	8/33	9/37	13/43	14/58

Cədvəl 3.

Göstəricilər	B1ZKI-07104 B1ZKA-07104	B1ZKI-08104 B1ZKA-08104	B1ZKI-11104 B1ZKA-11104	B1ZKI-14104 B1ZKA-14104
Soyudulmanın nominal gücü, Vt-la	2120	2530	3500	4200
Qızdırılmanın nominal gücü, Vt-la	2150	2680	3600	4640
Maksimum sürətdə hava axını, m ³ /saat	400	450	480	635
Səs-küyünün gücü, dB-la	31	35	36	35
Çıxışında havanın qurudulması, l/saat-la	0,7	1,0	1,7	2,0
Soyutmanın gücü, Vt	750	970	1245	1550
Qızdırılmanın gücü, Vt-la	670	880	1280	1670
Soyutma zamanı cərəyanının gücü, A-lə	3,4	4,2	5,7	6,9
Qızdırılma zamanı cərəyanının gücü, A-lə	3,1	3,9	5,9	7,5
İdarəetmə pultu	x	x	x	x
Ölçüləri:				
daxili bloku	25x68x18	25x68x48	25x84x18	28,5x81x19
xarici bloku	52x61x24	52x61x24	54,5x76x24,5	61x79,5x29
Çəkisi: daxili və xarici blokları, kq-la	7/31	7/31	8/37	11/41

Bütün bu göstərilən modelli BOSCH kondisionerlər divaryanı mono tipli olmaqla, həm soyutma və həm də istiləşdirmə imkanlı kondisionerlərdir. Bütün modelləri havanı 3 mərhələdə süzgəcdən keçirtmək, 30 m²-dən 120 m² sahəsi olan modelləri soyutmaq və istiləşdirmək qabiliyyətinə malikdir.

Adi kondisionerlərdən fərqli olaraq BOSCH kondisionerlərinin sensoru idarəedici pultda yerləşdirilmişdir ki, istənilən temperaturu seçməklə 8 m-lik məsafədən infraqırmızı şüalar vasitəsilə kondisionerə ötürmək mümkündür. Bu

funksiyaya görə də otağın müxtəlif küncələrinin temperaturunu tutmaq və istənilən istiqamətli ya soyuqluq və yaxud da istilik rejiminə sala bilər. Ümumiyyətlə, bütün modelli kondisionerlər otağın havasını ideal səviyyədə təmizləyə bilər, bakteriyaları yox edir, havanı sağlam və təmiz halda otağa qaytarır.

DAEWOO – Cənubi Koreyanın istehsal etdiyi kondisionerlərdəndir. Bunlar 2 modeldə – DSB-180L və DSB-180LH modellərində istehsal edilir. Gözəl dizayn tərtibatına malik olmaqla otaq və otaqdan kənar 2 bloka malikdir. Güclü soyutma və istiləşdirmə imkanlarına malikdir. Bu tip kondisionerlər elektrik yüklənməsi prosesində də son yaddaşına müvafiq olaraq yenidən işə düşür və fəaliyyətini davam etdirir.

DAEWOO kondisionerlərinin texniki xarakteristikaları aşağıdakı cədvəldə verilmişdir.

Cədvəl 4.

Otaq blokunun texniki xarakteristikası

Göstəricilər	DSB-180L (yalnız soyudan)	DSB-180LH (istilik nasoslu)
Soyutma qabiliyyəti (istiləşdirmə qabiliyyəti)	18000 BTE/saat	17500 BTE/saat (18500 BTE/saat)
Soyutma sahəsi, m ² -lə	37,0	37,0
Qidalanma mənbəyi	220 B/240 B – 50 Hers	220 B/ 240 B – 50 Hers
Tələb etdiyi güc (qızdırma rejimi)	1950 Bt	2050 Bt (2230 Bt)
İşçi cərəyanı (qızdırma rejimi)	9,8 A	10,8 A (11,5 A)
Ölçüləri: məmulat qablaşdırıcı ilə birlikdə	1,035x322x205 mm 1,115x371x275 mm	
Çəkisi	11,7 kq	12,1 kq
Enerji sərfi (istilik əmsalı)	9,2 saat·Bt	8,5 (2,4) s·Bt
Doldurulması (tutumu)	145 ədəd/40 fut	145 ədəd/40 fut
Konteyneri	70 ədəd/20 fut	

Cədvəl 5.**Xarici blokun xarakteristikası**

Göstəricilər	DSB-180L	DSB-180LH
Ölçüləri:		
məmulat	800x615x227 mm	800x615x227 mm
qablaşdırıcı ilə birlikdə	917x695x414 mm	917x695x414 mm
Çəkisi	55,8 kq	51,9 kq
Kompresor: tip	porşinli	rotasiyalı
Çıxış gücü	2,3 at gücü	2,0 at gücü

DAEWOO kondisionerlərinin əsas xüsusiyyətlərinə güclü soyutma qabiliyyəti, havanın nəmliyinin yox etməsi rejimi, təbii hava səviyyəsində iqlimin yaradılması, hava axınını avtomatik qaydada üfürməsi, displey vasitəsilə avtomatik uzaqdan idarəetmə qabiliyyəti, 12 saatlıq işə salma və dayandırma taymerinin olması, incə zövqlü ovallaşdırılmış gözəl dizayna malik olması, antibakterial, elektrostatik süzgəcli və s. kimi üstünlüklərə malik olmasıdır.

SAMSUNG – Cənubi Koreyanın istehsal etdiyi 2 bloklu kondisionerlərdəndir. Bu tip kondisionerlərin bəzi kiçik modelləri ancaq soyutmaq qabiliyyətinə malik olmaqla 25-50 m² sahənin havasını soyuda bilir. Lakin nisbətən iri ölçülü modelləri isə həm soyutmaq və həm də istiləşdirmə imkanlı məişət kondisionerlərindəndir, gözəl xarici tərtibatı, dizayn elementləri vardır.

Bu yuxarıda adları çəkilən məişət klndisionerləri sırasında Yaponiyada istehsal edilən HITACHI, AKIRA, MITSUBISHI, SHIVAKI kondisionerlərini, Almaniya və Türkiyə Respublikasının birlikdə istehsal etdiyi ELIT, SIEMENS, BEKO kondisionerlərini, Malayziyada istehsal olunan GALANZ, İtaliyada hazırlanan ARISTON və s. kimi modelli kondisionerləri də yüksək qiymətləndirmək olar.

VII. MƏİŞƏT SƏRİNKEŞLƏRİNİN İSTEHLAK XASSƏLƏRİNİN EKSPERTİZASI

Ümumiyyətlə, malların istehlak xassələrinin qiymətləndirilməsi qaydası 2 əsas mərhələni, yəni fərqləndirici analizi və yekun qiymətləndirməni özündə əks etdirir.

Fərqləndirici təhlil, ilk növbədə bədii konstruksiyalaşdırmanın keyfiyyətinin tərkib hissəsini təşkil edir. Bunun birinci pilləsi ekspertlər tərəfindən məmulatın üstün və çatışmayan cəhətlərinin aşkar edilib qiymətləndirilməsindən ibarətdir. Deməli, bu pillə ekspertlərə imkan verir ki, məmulatın uyğun keyfiyyət kateqoriyasına daxil olmasını və nə kimi qiymət verilməsini aşkar etmək mümkün olsun.

Təhlil zamanı məmulat həm kəmiyyət və həm də keyfiyyətə nəzərdən keçirilməlidir. Bu zaman təhlilin əsasında məmulatın keyfiyyətliliyi durur ki, bu da bir növ mürəkkəb bir əşya kimi özünü göstərir və yekunda o, məmulatın müəyyən bir istehlak tələbini ödəməsi kimi özünü biruzə verir.

Belə ki, keyfiyyət üzrə məmulat təhlil olunan zaman məmulatın və onun materiallarının öyrənilməsi vacibdir. Çünki məmulatın istehlak xassələrinin formalaşmasında onun hazırlanmasına sərf edilən materiallar, soyuqluq yaradan agent və s. bütün bunlar hamısı vacib rol oynayır.

Məmulatın özünün və materiallarının təhlil edilməsi ərəfəsində onun istehsal edilməsi texnologiyası və istehlak imkanları əsas məsələlərdən biridir. Çünki yeni modeldə hazırlanmış hər bir kondisioner özündən əvvəlki modellər üzrə fərqləndirilməli və sonra isə təhlil edilməlidir.

Bunun üçün ekspertlər budaqvari struktur qurmaqla ən əsas olan istehlak xassələri qrupunu seçib təhlilə başlamağı məsləhət görürlər. Bu qrup istehlak xassələrinə isə sosial, funksional, ergonomik və estetik xassələri aid etməyi məsləhət görürlər. Sonra isə bu adları çəkilən qrup xassələrin hər birisi daha sadə xassə göstəricilərinə bölünür.

Mürəkkəb xassələrin sadə xassələrə bölünməsində istehlak üçün lazımı şərtləri əldə əsas tuturlar, daha doğrusu, istehlak zamanı tələbatı ödəmə imkanları ola bilər.

Struktur sxemi qurularkən qrupda minimum sayda xassə seçilə bilər. Hər bir mürəkkəb xassənin bölünməsində ardıcılıq pozulmamalıdır. Nəhayət, struktur sxemi qurulduqdan sonra xassələrin bəziləri tələb olunan məsələnin həllinə uyğun olaraq siyahıdan çıxarıla da bilər.

Təhlil üçün qəbul edilən xassə nomenklaturası nəzərdən keçirilən hər bir məmulatın keyfiyyət göstəriciləri nomenklaturasına uyğun gəlməlidir.

Məmulatın istehlak xassələrinin və keyfiyyət göstəricilərinin quruluş sxeminin qurulması zamanı ekspertlər məmulatın təyinatını, onun istehlak şəraitini, istehlakçının tələbini və s. mütləq nəzərə almalıdır. Bunun üçün məmulatın əvvəlcədən öyrənilməsi və ona aid sənədlərin nəzərdən keçirilməsi zamanı istehlakçı qrupunun xarakterini, onun əşya yığını içərisindəki tutduğu yeri, kompleks istehlak əlamətlərinin bölüşdürülməsini və s. mütləq nəzərə almaq məsələnin həlli üçün əsas amillərdən birisidir.

Bundan sonra istehlak xassələri və keyfiyyət göstəriciləri üzrə tipləşdirilmiş və bölünmüş siyahını əldə rəhbər tutaraq təhlil olunan məmulat üçün daha xarakterik olan istehlak xassələrinin siyahısı tərtib edilir. Bunu isə ancaq və ancaq əmtəəşünas kadrların köməyi vasitəsilə tərtib etmək olar.

Sonrakı mərhələ kəmiyyət təhlili sayılır, yəni xassələrin ölçülməsi və onların kəmiyyət göstəricilərinin tapılması.

Kəmiyyət üzrə təhlil istehlak xassələrinin nəzərdən keçirilməsindən sonra məmulatın keyfiyyət göstəricilərinin yoxlanılmış məlumatlarından istifadə etmək mərhələsinə keçmək olar.

Bunun üçün müxtəlif metodlardan, yəni texniki vasitələrlə ölçmə üsulundan, hesablama, sosioloji, orqanoleptik, ekspert üsullarından istifadə edilir.

Ölçmə birbaşa və dolayı yolla həyata keçirilə bilər. Birbaşa ölçmə zamanı axtarılacaq göstəricinin tapılması üçün təcrübəvi məlumatlardan istifadə olunur.

Adətən təcrübədə ekspertlər istehlak xassələrinin qiymətləndirilməsində differensial və tam təhlil edilmə üsullarından istifadə edirlər. Belə ki, differensial təhlil məmulatın hər hansı bir qrup xassəsinin xırdaçılıqla öyrənilməsinə əsaslanır. Belə təhlil qiymətləndirmə zamanı keyfiyyət göstəricisinin digər tərəflərinin qarışmasına maneçilik edir. Bunu isə sərbəst qaydada həyata keçirmək olar.

Istehlak xassələrinin bütöv təhlili üçün məmulata xas olan bütün yararlı xassələrin kompleks halda nəzərdən keçirilməsi tələb olunur.

Qiymətləndirmə öz növbəsində məmulatın itehlak xassələrinin ən vacib növbəti mərhələsi sayılır. Bu isə fərqləndirmə üzrə alınan təhlilin nəticəsinə əsaslanır və yekun etibarilə məmulatın istehlak dəyəri səviyyəsinin müəyyən edilməsinə gətirib çıxarır.

Məmulatın istehlak göstəricilərinin qiymətləndirilməsi 2 əsas mərhələni, yəni qiymətləndirmə və nəticənin sintezini özündə cəmləşdirir.

Qiymətləndirmə öz-özlüyündə təhlil olunan məmulatın və baza məmulatının keyfiyyət göstəricilərinin yararlılığının mühakiməsinə əsaslanır. Bunun üçün ekspertlər əvvəlcə qiymətləndirmə kriteriyaları seçirlər, sonra isə təhlil olunan məmulatla baza məmulatını yanaşı qoyub müqayisə edirlər.

Qiymətləndirmə kriteriyasının seçilməsi əməliyyatı 2 əsas məqamı özündə cəmləşdirir: birincisi, baza nümunələrinin və göstəricilərin seçilməsi, ikincisi isə qiymətləndirmə şkalasının qurulmasıdır ki, bunun köməyi ilə məmulatın keyfiyyət səviyyəsini qiymətləndirirlər.

Bir qayda olaraq öyrənilən məmulatın keyfiyyət səviyyəsi baza göstəricilər ilə tutuşdurulmaqla müəyyən edilir. Baza göstəricilərinin qiymətini analoji məmulat göstəriciləri tutuşdurmaqla təyin edirlər. Bunun üçün bu qrup malların keyfiyyətinin kompleks qiymətləndirilməsi nəticələrindən, o cümlədən beynəlxalq yarmarkalarda, bazarlarda özünü ən yaxşı mal nümunəsi kimi göstərmiş məmulatlardan istifadə edilir.

Əgər məmulatın keyfiyyətinin kompleks qiymətləndirilməsi barədə məlumatlar yoxdursa, o zaman istehlakçılar tərəfindən daha üstün tutulan məlumatlardan, habelə jurnal, kataloq və s. kimi sənəd materiallarından da istifadə etmək olar.

Alınmış məlumatlara əsaslanaraq ekspertlər nəzərdən keçiriləcək məmulat analoqların istehlak xassələrinə görə dərəcələr ayırırlar, baza qrupunu seçirlər və baza göstəricilərinin qiymətini müəyyənləşdirirlər. Daha sonra ekspertlər baza keyfiyyət göstəriciləri ilə dəyərlilik xarakteristikası arasındakı etalon asılılığını qururlar.

Etalon asılılığına əsaslanaraq ekspertlər qiymətləndirmə şkalasını qururlar ki, bu da təhlil olunan mal qrupunun istehlak dəyərinin ölçüsü hesab edilir. Ekspertiza zamanı, adətən ölçüsüz şkaladan istifadə edirlər ki, bu da göstəriciləri vahidlə, faizlə, balla qiymətləndirməyə imkan verir ki, buna da keyfiyyətin kəmiyyətə qiymətləndirilməsi deyilir.

Sonrakı qiymətləndirmə məmulatı fərqləndirməlidir. Bu zaman əvvəlcə bərabərlik münasibəti müəyyən edilir və yaxud da təhlil olunan məmulatla seçilmiş baza nümunələrinin istehlak xassələrini müqayisə edirlər. Sonra isə alınmış fərqləndirici qiymətlər şkala vasitəsilə müqayisələndirilir. Yekunda hər bir keyfiyyət göstəriciləri üzrə qiymətləndirmənin nəticəsi alınır.

Başqa sözlə desək, təhlil olunan məmulatla baza nümunəsinin keyfiyyət göstəricilərinin fərqləndirilməsi üzrə alınan nəticələr qiymətləndirmə şkalasında qeyd edilir.

Əgər müqayisə zamanı ekspertlər göstəricilər üzrə münasibəti analitik terminlərlə, yəni «çoxdur», «azdır», «bərabərdir» ifadə edirlərsə, onda qiymətləndirməni müvafiq olaraq «ən yaxşı», «pis» və «lazımı səviyyəli» qiymətləndirməyi təklif edirlər.

Əgər biz məişət kondisionerlərinin timsalında göstərilən qiymətləndirmə üsullarını təhlil etsək görərik ki, doğrudan da əvvəlki illərdə istehsal olunan

modellərlə son illərdə hazırlanan və bazara daxil olan kondisionerlərin istehlak xassələri arasında xeyli fərq vardır.

Hətta onların sadəcə funksional xassəsi deyil, eyni zamanda ergonomik, estetik, uzunömürlülük xassələri köklü surətdə fərqlidir.

Elə bunun nəticəsidir ki, mütəxəssislər həm istilik və həm də soyuq mikroiqlim mühiti yaradan məişət kondisionerlərinə daha çox üstünlük verməklə, onların yararlılığını yüksək qiymətləndirirlər.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Əhalinin mədəni həyat səviyyəsinin yaxşılaşdığı məişətdə müxtəlif təyinatlı mallardan istifadə edilməyə geniş imkanlar yaranır. Bu qrup mallardan biri də məişət elektrik ev maşınları və cihazlarıdır. Doğrudan da ev şəraitində ağır əl əməyinin mexanikləşdirilməsində, asudə vaxtın çoxaldılmasında, məişətin mikroiqlim mühitinin normalaşdırılmasında, şəxsi gigiyenanın yaxşılaşdırılmasında və s. məişət elektrik cihazları və maşınlarının əhəmiyyəti danılmaz faktdır. Bu tip məmulatlar içərisində məişət sərinqəşlərinin rolu çox böyükdür. Xüsusilə isti və soyuq iqlim mühitində həm soyuqluq və həm də istilik yaradılmasında müasir tipli kondisionerlər xüsusən çox faydalıdır.

Məlumatlardan göründüyü kimi, ötən əsrin 70-ci illərinin ortasından Bakı Məişət Kondisionerləri Zavodu tikilib istifadəyə verilmişdir. Bu zavodun ildə istehsal gücü 4 min ədəd kondisioner istehsalına bərabər olmuşdur. Lakin 1990-cı illərdən başlayaraq bu tip kondisionerlərin istehsalında get-gedə geriləmələr baş vermişdir. Əgər 1990-cı ildə 308 min 900 ədəd pəncərədə quraşdırılan tipli kondisionerlər istehsal edilirdisə, bu rəqəm 1990-cı ildə 2,3 min ədədə qədər azalmışdır. Hazırda bu zavodun istehsal həcmi tamamilə aşağı düşmüşdür.

Hazırda respublikamızın istehlak bazarına dünyanın müxtəlif ölkələrindən məişət kondisionerləri daxil olur. Lakin bunlar bahalı olduğundan heç də respublika əhalisinin tələbatını ödəyə bilmir.

Bu yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq hazırkı buraxılış işində mövzu ilə bağlı aşağıdakı praktiki təklifləri verməyi məsləhət bildik.

1. Xarici ölkələrdən müxtəlif modellərdə məişət kondisionerləri daxil olduğundan, onların texniki pasportları ingilis və digər xarici dillərdə tərtib edildiyindən cihazdan istifadə edilmə bəzi istehlakçılar üçün çətinlik törədir. Yaxşı olardı ki, bu cihazların texniki sənədlərinin ya rus və yaxud da azərbaycan dilinə tərcüməsi təşkil edilsin.

2. Daxil olan məişət kondisionerləri qiyməti baxımından çox bahalıdır və istehlakçıların hamısı bu cihazdan istifadə edə bilmir. Doğrudur, kondisionerləri indi kreditlə də satırlar, lakin yenə də qiymətinin bahalıqı onların realizə edilməsini ləngidir. Yaxşı olardı ki, bunların qiyməti sərfəli qaydada aşağı salınsın.

3. Respublikamızın məişət kondisionerləri istehsalında çoxlu təcrübəsi və hətta geniş şəraiti vardır. Yaxşı olardı ki, xarici firmalarla müqavilə əsasında zavodun fəaliyyəti bərpa edilsin. Bu, əhalinin bu qrup mallara olan tələbatının ödənilməsinə və hətta xaricdən daxil olan kondisionerlərin qiymətinin aşağı salınmasına imkan verərdi.

4. Təklif edirik ki, məişət kondisionerlərinin xarici tərtibatı soyuducularda olduğu kimi, mənzilin tərtibatına uyğun rənglərdə boyadılsın ki, istehlakçılar bu cihazı alarkən mənzilin interyerinə uyğun rəngləri seçə bilsinlər.

5. Son vaxtlar xarici ölkələrin istehsalı olan döşəməüstü məişət kondisionerləri daxil olur. Bu, praktiki baxımdan quraşdırılması nöqteyi-nəzərindən əlverişlidir. Lakin daha çox bahalı olduğundan əhaliyə bu konstruksiyalı cihazın alınmasında iqtisadi baxımdan sərfəli deyil.

ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov Ə.P. və b. Qeyri-ərzaq malları əmtəəşünaslığının nəzəri əsasları. Bakı, 2003.
2. Həsənov Ə.P. və b. Qeyri-ərzaq mallarının ekspertizası. I hissə. Bakı, 2006.
3. Həsənov Ə.P. və b. İstehlak mallarının ekspertizasının nəzəri əsasları. Bakı, 2003.
4. Həsənov Ə.P. və b. İstehlak mallarının ekspertizası. Bakı, 2014.
5. Берков В.И. Технические измерения. М.: Высшая школа, 1983.
6. Братников В., Ефимова Л. Экспертная оценка в исследовании сельского рынка бытовых электротоваров. М.: 1976.
7. Бытовая техника BOSCH, № 8. 2008.
8. Брозовский Д.Н. и др. Товароведение непродовольственных товаров. Т.3. М.: 1986.
9. Гуревич М.С., В.А.Трепель. Контроли качества бытовых электротоваров. М.: 1985.
10. Гуревич М.С. и др. Контроль качества бытовых электротоваров в торговле. М.: Экономика, 1978.
11. Горчак В.Л. и др. Рынок технических сложных товаров. М.: Экономика, 1979.
12. Гвилдилин Ю.К. Торговля техническими сложными товарами. М.: Экономика, 1972.
13. ГОСТ 14087-75 Приборы электрические бытовые.
14. Грундке Г. Основы общего товароведения. М.: Экономика, 1967.
15. Ещенко В.Ф., Леженин Е.Д. Товароведение хозяйственных товаров. Т.2. М.: Экономика, 1984.
16. Зайцев В.Г. Товароведение электротоваров и домашних машин. М.: Экономика, 1971.

- 17.Зайцев В.Г., Ещенко В.Д. Товароведение хозяйственных товаров. М.: 1978.
- 18.Колемийцев И. Принципы классификации промышленных товаров по потребительным свойствам. М.: Экономика, 1975.
- 19.Комаров Н.С. Холод в домашнем быту. М.: 1968.
- 20.Мареев Ю.И. Товароведение метало-хозяйственных и электробытовых товаров. М.: 1986.
- 21.Орлов В.С., Миронова Н.А., Колиминцев И.Н. Формирование ассортимента электробытовых товаров. М.: Экономика, 1978.
- 22.Проблемы ассортимента бытовых изделий. № 14., ВНИИТЭ. М.: 1977.
- 23.Поляков В.А. Электротехника. М.: Просвещение, 1982.
- 24.Справочник товароведа непродовольственных товаров. Т.3. М.: 1983.
- 25.Соловьев Ю. Принципы формирования ассортимента товаров народного потребления. Техническая эстетика, 1972, № 8.
- 26.Федоров М.В., Сомов Ю.С. Оценка эстетических свойств товаров. М.: Экономика, 1970.
- 27.Шаренский В.И. Покупателю об электробытовых товарах. М.: Экономика, 1981.
- 28.Шаренский В.И. Товароведение бытовых электротоваров. М.: Экономика, 1988.